

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

Bakalářská práce

Klára Janková

Dějiny školství ve Svitavách od roku 1848

Olomouc 2019

Vedoucí práce: Mgr. Pavel KRÁKORA, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Dějiny školství ve Svitavách od roku 1848“
vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci dne

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Pavlu Krákorovi, Ph.D. za ochotu a poskytnutí cenných rad a připomínek při vedení mé bakalářské práce. Rovněž děkuji všem, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Dějiny školství v českých zemích	7
1.1 Formování českého školství od roku 1774 do roku 1805	7
1.2 Rozvoj školství v 19. století v českých zemích	8
1.3 Školství v období vzniku Československa.....	11
1.4 České školství v období okupace.....	12
1.5 Školství po okupaci 1945–1948.....	12
1.6 Školství v období let 1948–1953	13
1.7 Školství v období let 1953–1960	14
1.8 Školství v období let 1961–1969	14
1.9 Školství v období let 1969–1984	15
1.10 Školství po roce 1989 do současnosti	15
2 Svitavy.....	17
2.1 Historie města	17
2.2 Současnost města	19
3 Dějiny školství ve Svitavách od roku 1848	20
3.1 Historie škol na území města Svitavy od roku 1848.....	24
3.1.1 Obecná škola.....	24
3.1.2 Měšťanská škola	24
3.1.3 Odborná škola tkalcovská.....	25
3.1.4 Vyšší zemská reálná škola.....	26
3.1.5 Česká obecná škola menšinová	28
3.1.6 Česká měšťanská škola.....	29
3.1.7 Odborná škola pro ženská povolání.....	30
3.1.8 Soukromá dvouletá obchodní škola.....	30
3.1.9 Průmyslová škola textilní	30

4	Historie současných škol na území města Svitavy	31
4.1	Základní školství.....	31
4.1.1	I. ZŠ na Komenského náměstí.....	31
4.1.2	II. ZŠ na ulici T. G. Masaryka č. o. 27	31
4.1.3	III. ZŠ na Riegrově ulici č. o. 4	32
4.1.4	IV. ZŠ na náměstí Míru č. o. 73	33
4.1.5	V. ZŠ na Sokolovské ulici č. o. 1	33
4.1.6	VI. ZŠ na ulici Felberova č. o. 2 ve Svitavách – Lánech	34
4.1.7	ZŠ ve Svitavách – Lačnově	34
4.1.8	Speciální základní škola a střední škola Svitavy	35
4.1.9	Základní umělecká škola	35
4.2	Střední školství	36
4.2.1	Obchodní akademie	36
4.2.2	Střední zdravotnická škola.....	38
4.2.3	Gymnázium Svitavy	39
4.2.4	Střední odborné učiliště Svitavy.....	42
	Závěr.....	44
	Seznam použitých zdrojů.....	46
	Literatura.....	46
	Archiválie.....	47
	Články.....	47
	Online dokumenty.....	47

Úvod

Město Svitavy se svým renesančně-barokním náměstím, starou radnicí, městským muzeem, Langerovou vilou, opevněním, Ottendorferovým domem, kostelem Navštívení Panny Marie, kostelem sv. Jiljí, kostelem sv. Josefa, parkem Jana Palacha, Mariánským sloupem a mnohými dalšími patří bezesporu mezi města s bohatou historií a kulturními památkami. Mimo to bylo město svého času nazýváno moravským Manchesterem, pro množství textilních závodů. Svitavy mají také své významné osobnosti, například mecenáše města Svitav Valentina Oswalda Ottendorfera, zachránce života 1200 židovských vězňů Oskara Schindlera nebo profesora Viktora Felbera. Tato práce je však zaměřena především na svitavské školství a jeho historii. Svitavy jsem si vybrala z toho důvodu, že jsou mým rodným městem a navštěvovala jsem zde mateřskou, základní i střední školu.

Cílem této bakalářské práce je zaměřit se na vývoj školství a vytvořit tak průřez vývoje školství ve Svitavách od roku 1848 a shrnout zásadní historické informace do jednoho přehledného celku. Při psaní práce plánuji použít následující metody zjišťování dat: přímou metodu, progresivní metodu, diachronní metodu, induktivní metodu a historickou demografii.

Bakalářskou práci jsem rozdělila do několika kapitol. V první kapitole se zabývám dějinami školství obecně na našem území, pro ucelený přehled. V další kapitole ve stručnosti představuji historii a současnost města Svitavy a v dalších dvou kapitolách se dostávám již k samotné historii školství ve Svitavách od roku 1848, kde jsem nejdříve zpracovala téma obecně a poté jsem se jednotlivé školy pokusila popsat více do hloubky. Do závěru práce jsem zařadila také obrazové přílohy, kde jsou vybrané školy vyobrazeny v minulosti a současnosti.

Podklady pro bakalářskou práci jsem získávala zejména ze školských almanachů, které mi školy poskytly, z literatury, týkající se historie školství a města Svitav, dostupné ve Vědecké knihovně v Olomouci a Městské knihovně ve Svitavách, dále pak studiem archivních materiálů ve Státním okresním archivu ve Svitavách se sídlem v Litomyšli a z elektronických zdrojů, které jsem použila zejména k získání aktuálních informací. Důležitým pramenem pro mě byla zejména Kronika města Svitavy, jejímiž autory jsou Radoslav Fikejz a Vladimír Velešik a také publikace Moravskotřebovsko Svitavsko z edice Vlastivěda moravská, kde je kapitola Školství, zpracovaná Jiřím Žilkou. Všechny zdroje, ze kterých jsem čerpala, jsou uvedeny v závěru práce v seznamu použitých zdrojů.

1 Dějiny školství v českých zemích

Počátky školství na našem území sahají do období počátků prvního státního útvaru u nás. Škola společně s výchovou se stává nástrojem upevňování stabilizujícího se feudálního řádu, avšak nestává se všelidovou, i přes její národní charakter. Úkolem je především příprava dalších kněží a později i světských feudálů.

Církev, jakožto hlavní nositelka vzdělanosti, rozvíjí takové školství, které přispívá k vyšší vzdělanosti především kněží samých. Příchodem nejrůznějších řeholí se u nás začaly rozvíjet i školy klášterní, v jejichž obsahu se objevují prvky praktického vzdělání (zemědělství, řemesla) a jsou proto vyhledávány také laiky.

Rozvoj měst (13.st.) vyžadoval větší množství vzdělaných občanů, což zapříčinilo vznik školy laické – farní i městské. Dnešní střední škole předcházela v 16. století latinská škola, která byla šestitřídní a vyučovalo se především latině a náboženství.

V 16. století na našem území existují vedle sebe dvě ucelené soustavy vzdělání – utrakvistická a katolická a dále se rozvíjely základní a střední školy bratrské. To však přerušila národní katastrofa bělohorská (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

1.1 Formování českého školství od roku 1774 do roku 1805

Vývoj základního školství po roce 1774 je u nás ovlivněn počátky manufakturní výroby a rostoucími požadavky na vzdělanost pracovníků v manufakturách. Dosavadní školy, pokud vůbec existovaly, nezaručovaly určité pevné vědomosti a dovednosti, a proto se stále častěji objevovaly požadavky na úpravu základního vzdělání. Po neúspěchu ve válečném střetu Rakouska s Pruskem se s nimi ztotožňuje i vládnoucí vrstva. Rakouský stát v čele s Marií Terezií začíná realizovat novou školskou politiku (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Všeobecným školním řádem schváleným císařovnou byla zavedena povinná školní docházka. Zřizovaly se školy triviální (trivium: čtení, psaní, počítání) na vesnicích a městysech, školy hlavní ve větších městech a školy normální v Praze a Brně. Školy byly zřizovány při farách (Morkeš, 2004, s. 6). Vyučovacím jazykem byla němčina – na hlavních školách částečně a na normálních výlučně (Jůva, 1997, s. 58).

Roku 1775 vstoupila v platnost úprava gymnazijního studia, kdy gymnázia převzal do rukou stát, který jich ale velkou část zrušil z důvodu nedostatku financí. Byly vypracovány nové osnovy pro gymnázia, podle kterých zůstala hlavním předmětem latina a vyučovacím jazykem byla od třetí třídy pouze němčina (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Roku 1780 vznikají v některých městech první dívčí třídy. Do té doby dívky do škol prakticky nedocházely (Morkes, 1999, s. 9).

Po roce 1802 zesílil opět vliv církve ve školství vznikem nových řádových gymnázií, ten byl však potlačen zrušením jezuitského řádu a reformami Josefa II. (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

1.2 Rozvoj školství v 19. století v českých zemích

V oblasti školství můžeme devatenácté století označit za „stabilizační“ i přes pokračující střety státní a církevní moci v školské oblasti v českých zemích.

Rychle stoupající procento dětí navštěvující šest let školu zapříčinilo pokles analfabetů a vzrůst všeobecné vzdělanosti v českých zemích. Zlepšil se také přehled obyvatelstva českých zemí v hospodářských a řemeslných znalostech a dovednostech (Srov. Veselá, 1988).

Roku 1805 byl vydán studijní řád, podle kterého byla gymnázia v hlavních městech rozšířena znovu na šestitřídní a roku 1818 byla šestitřídní gymnázia zavedena všude. Jazykový dekret (1816) nařizoval, aby na českých gymnáziích vyučovali profesori se znalostí češtiny. Dekret však nebyl důsledně dodržován a později byl značně omezen. Období od roku 1816 do roku 1848 je obdobím stagnace a do jisté míry i úpadku (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Roku 1848 byla v Praze zřízena první hlavní škola s českým vyučovacím jazykem, jejímž ředitelem byl MUDr. K. S. Amerling a pro kterou se vžilo označení Budečská škola. Od školního roku 1848–1849 se na některých gymnáziích zavádí čeština jako povinný vyučovací jazyk a současně je ujednocena délka všech gymnázií na osm let (Morkes, 1999, s. 20).

Roku 1849 byl v Rakousku vydán Nástin organizace gymnasií a reálek, který se stal základním právním dokumentem ovlivňující vývoj a existenci gymnázií a reálek po řadu následujících desetiletí. Gymnázia ztratila svůj původně církevní ráz a klasická gymnázia ráz střední latinské školy. Zaměření reálek bylo převážně praktické a byly nově organizovány jako šestitřídní střední školy s všeobecným zaměřením (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Po realizaci tzv. konkordátu z roku 1855 bylo všechno národní školství opět podřízeno církvi. Říjnovým diplomem (1860) se císař zřekl absolutismu, stanovil hlavní zásady budoucí ústavy Rakouska a otázky českého středního školství začaly vystupovat do popředí. Roku 1864 se schválila zásada rovného práva češtiny s němčinou jako vyučovacího jazyka

na školách. Toto rozhodnutí bylo vydáno jako Zákon o rovnoprávnosti jazykové na školách až do r. 1866 a teprve od tohoto roku můžeme mluvit o českém středním školství.

Zásadní reakcí na rozvoj v oblasti věd v druhé polovině devatenáctého století bylo přijetí základního říšského školského zákona z roku 1869, který položil základ novodobé školské soustavy.

„Základní školství bylo podle zákona z roku 1869 organizováno následovně:

- *povinná školní docházka od 6 do 14 let mohla být splněna na vesnicích a malých městech ve školách obecných (se stupněm vyšším i nižším),*
- *v okresních městech na nižší (pětiletý) stupeň škol obecných navazovala trojtřídní škola měšťanská (vždy jedna chlapecká a jedna dívčí)*
- *na nižší stupeň obecné školy navazovaly i střední školy gymnaziálního typu, které však byly navštěvovány zpravidla dětmi z vyšších vrstev společnosti“* (Kovaříček, Kovaříčková, 1989).

Další pozitivní změna nastala v učitelském vzdělání, které se prodlužovalo a zkvalitňovalo. Založily se tzv. čtyřleté středoškolské ústavy, jejichž vznik byl spojen právě s reformou školství na základě zákonů z roku 1869. Značným vývojem a zkvalitněním prošly také učebnice a vyučovací metody. Sítila ale také kritika z řad učitelů a lékařů ve věci přílišného přetěžování žáků, zejména v oblasti pamětního učení, dále k problematice učební látky, k jejímu velkému množství a druhu strukturační a stranou nezůstala ani kritika vyučovacích metod, které byly shledávány pasivními a „ubíjejícími“ žákovu zvědavost a „přirozenost“ (Kasper, Kasperová, 2008, s. 95).

Pro naše školství byl zákon z roku 1869 přelomový. I když byl přijatý bez účasti českých poslanců, české a moravské prostředí na něm svůj podíl mělo. Zákon totiž předkládal ministr Hasner (rodilý Pražák) a hlavními autory byli profesor Beer a profesor Glaser. Roku 1869 byla také v Praze založena první mateřská škola (Morkes, 1999, s. 26-27).

V srpnu roku 1870 byl vydán Školní a vyučovací řád, který platil až do roku 1905. Obsahoval podrobné předpisy o návštěvě školy, školní kázní (zákaz tělesných trestů), o povinnostech učitele, o učitelských konferencích, o účelu vyučování atd. Ministerstvo kultury a vyučování pak vydalo v květnu roku 1872 učební osnovy pro měšťanské školy a některé kategorie škol obecných. Nové osnovy vyzdvihovaly význam reálií, především přírodovědné disciplíny. Květnovými školskými zákony byly položeny základy obecného školství.

Ve druhé polovině 19. století jsme svědky rozvoje nových typů středních škol – reálek a reálných gymnázií a jejich kvantitativní význam v poměru ke klasickým gymnáziím neustále narůstal.

V červenci roku 1871 vydalo ministerstvo pro Moravu a roku 1872 pro Čechy osnovu pro čtyřtřídní reálná gymnázia. Osnova byla roku 1874 upravena a v této podobě zůstala až do vytvoření osmitřídních reálných gymnázií po dobu 34 let. Reálná gymnázia se lišila od klasických tím, že ve všech třídách nižšího stupně bylo zavedeno jako povinný předmět kreslení a ve třídě třetí a čtvrté bylo vyučování děleno na oddělení s francouzštinou a řečtinou.

Koncem 70. let se změnila česká politika – dosavadní trpný odpor se zaměnil za politiku tzv. pozitivní spolupráce s rakouskou vládou. Od počátku 80. let se zrychlilo zakládání nových českých škol a ty dosavadní se přebíraly do státní správy.

Významným rokem vyššího českého školství se stal rok 1882, kdy se zřídila samostatná česká univerzita. Tento fakt podpořil zejména rozvoj středních škol. Ve druhé polovině 80. let se však setkáváme s řadou zásahů, které vývoj českého středního školství zbrzdily (Veselá, 1988, s. 43.–49.). Nebylo povoleno otevřít nová gymnázia, byly zavírány vyšší třídy reálných gymnázií, byly odmítány požadavky o převzetí středních škol do státní správy (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Počátkem 90. let se dostaly vládnoucí rakouské kruhy do tísnivé situace. Vlivem ústupků došlo ve středním školství k rozvoji škol s češtinou jako vyučovacím jazykem. V 19. století bylo dosaženo pozitivních výsledků, avšak česká škola zůstala nesvéprávná v obsahu vzdělání, jelikož učební plány a osnovy byly vytvářeny se zřetelem ke školám německým. Tuto problematiku vyřešil až pád Rakousko – Uherska (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Od roku 1900 vznikal také nový typ střední školy – šestitřídní dívčí lycea, kterému předcházely vyšší dívčí školy, které vznikaly již od roku 1860 (byly tříleté, později čtyřleté, a nakonec se rozšířily na šest let). Vyšší dívčí školy se v Rakousku vyvíjely buď jako speciální nebo jako zcela totožné se školami chlapeckými. V prosinci roku 1900 byl vydán prozatímní statut, na jehož základě bylo umožněno přetvoření těchto škol v jednotný typ: lycea, kde studium končilo maturitní zkouškou (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Nařízením ministerstva kultury a vyučování ze srpna roku 1908 byla zřízena nová reálná gymnázia dvojího typu – A a B. Pro nový typ školy byly připraveny osnovy, které byly později převzaty pro některé předměty i do gymnázií (Veselá, 1988, s. 63). Od 3. ročníku byla místo řečtiny zařazena francouzština. Výuka latiny začínala na reformním reálném gymnáziu až v 5. ročníku, byla však dotována větším počtem hodin. Do 1. světové války byl vývoj obou typů středních škol značně rozdílný. Reformní reálné gymnázium se nevžilo, avšak osmitřídní reálné gymnázium se hojně rozšířilo (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Roku 1909 se na základě ministerského nařízení začala maturitní vysvědčení ze všech středních škol považovat formálně za rovnocenná. Téhož roku se v Praze konal první český

sjezd odborníků věnující pozornost péči o slabomyslné děti a rozvoji pomocného školství a roku 1913 bylo v Praze založeno jedno z nejznámějších zařízení v systému péče o handicapované děti, a to Jedličkův ústav pro tělesně postižené děti.

Léta první světové války (1914) je možno považovat za období, kdy dochází k feminizaci škol, jelikož ženy postupně nahrazovaly učitele odcházející na frontu. Ženy však nebyly dostatečně kvalifikované na rozdíl od plně kvalifikovaných učitelů.

1.3 Školství v období vzniku Československa

Prvním legislativním aktem československého státu byl zákon z 28. října 1918 O vytvoření československého státu, kterým všechna říšská a zemská nařízení a zákony zůstaly v platnosti. V listopadu 1918 se vytvořilo ministerstvo školství a národní osvěty, ale to pouze petrifikovalo stav starého školství (Srov. Somr, 1987). Změny, ke kterým došlo po roce 1918, vyplývaly z národního zaměření české buržoazie a plně odpovídaly jejím třídním zájmům. Byl zrušen vliv církve na školu a celibát učitelek, které byly zrovnoprávněny s učiteli. Hned roku 1918 bylo také upraveno studium dívek na středních školách, což znamenalo zrovnoprávnění studia dívek na chlapeckých středních školách.

V roce 1919 bylo na celém území republiky zahájeno postátňování škol a v témže roce byla zavedena reforma, která omezila rozsah výuky náboženství, rozšířila výuku přírodních věd a posílila výuku mateřského jazyka.

Jedním z významných opatření byl tzv. Malý školský zákon z července roku 1922, kterým došlo ke sjednocení školské soustavy na celém území ČSR. Zákon v zásadě přejal řadu ustanovení a zákonů bývalého mocnářství, ale neodstranil roztržitost školství na Slovensku (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989). V základním školství existovaly podle tohoto zákona nadále dva typy škol – osmiletá obecná škola a pětiletá obecná škola, na kterou navazovala tříletá škola měšťanská (Morkeš, 1999, s. 49).

Středoškolské osnovy byly znovu upraveny roku 1927. Řečtina na gymnáziích a francouzština na reálných gymnáziích byla přeložena do 5. ročníku a drobné úpravy byly provedeny i na reálce. Tak vznikly společné čtyřleté základy pro gymnázium a reálné gymnázium a rovněž pro reálku a reformní reálné gymnázium. Na reformním reálném gymnáziu byl počet hodin latiny snížen téměř na polovinu, v nejvyšších dvou třídách byl zaveden další jazyk a deskriptivní geometrie byla přesunuta do nižších tříd. Těmto zásahům se dostalo negativního hodnocení (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

Roku 1930 byla výnosem ministerstva školství při školách zřízena rodičovská sdružení (Morkes, 1999, s. 51). Téhož roku byl vytvořen společný dvouletý základ všech středoškolských typů. Kromě mateřského jazyka měli žáci prvních dvou tříd pouze jeden cizí jazyk – němčinu. Zavedly se volitelné předměty, což umožňovalo přihlídnout k potřebám a schopnostem jedinců.

V době buržoazní ČSR podávali učitelé i jejich odborové organizace mnoho návrhů na školskou reformu, kde byl ve většině požadavek na sblížení měšťanské školy a nižší střední školy. K realizaci však nedošlo. Pouze na základě zákona z roku 1935 bylo možné otevírat měšťanské školy i ve velkých spádových obcích. Ve školním roce 1933/1934 byla zahájena výuka podle prvních středoškolských osnov nového státu. Zůstal však rozdíl mezi ostatními typy středních škol a reálkou, která byla nadále sedmiletá. Stále více reálek se přeměňovalo na reálná gymnázia, z důvodu nerovnocennosti maturitního vysvědčení na vysokých školách (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

1.4 České školství v období okupace

Úsilí o rozvoj školství i pedagogické teorie, přerušila šestiletá fašistická okupace. Ve školství znamenala přímo deformaci, jelikož nacisté je přizpůsobovali potřebám germanizace a fašistické politiky „převýchovy“ české mládeže (Veselá, 1988, s. 126). Počet středních a odborných škol byl podstatně snížen, školy měšťanské byly od roku 1941 přeměňovány na školy výběrové a označeny jako „školy hlavní“. Cílem bylo, aby se „vyššího“ vzdělání dostalo pouze omezenému počtu dětí. Okupanti zasáhli také do obsahu vyučování a to tak, že zrušili výuku dějepisu a na všech školách se vyučovalo německému jazyku. Některé školy byly vystěhovány do nevyhovujících budov a původní budovy byly buď využity k vojenským účelům nebo přiděleny nově otevíraným školám německým. Okupanti ničili a vykrádali školní knihovny a sbírky, vrcholem však bylo uzavření všech českých vysokých škol a převedení jejich majetku vysokým školám německým. Většina učitelů všech stupňů byla vězněna nebo poslána na nucené práce, stejně jako řada vysokoškolských a středoškolských studentů (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

1.5 Školství po okupaci 1945–1948

Po porážce nacismu a osvobození Československa Rudou armádou začalo období obnovy a budování nové školy. V dubnu roku 1945 přijala vláda tzv. „Košický vládní program“. Program např. stanovil, že prvními úkoly nové vlády v osvobozené vlasti bude důsledná očista

škol a výchovných institucí od fašismu, odstranění učebnic z doby okupace, uzavření všech německých škol do vyřešení německých otázek atd. Významným ustanovením programu bylo, že výchova a vzdělání bude zaměřena v duchu slovanského bratrství, kde je vedoucí silou SSSR (Srov. Kovářiček, Kováříčková, 1989).

Po osvobození se ve školství směřovalo především k tomu, aby se v co nejkratší době zahájilo vyučování. K zahájení došlo sotva týden po skončení okupace, a to na většině škol obecných, měšťanských i středních a k započetí nového školního roku byly otevřeny také české vysoké školy.

Obrovské úsilí bylo vynaloženo také ve vnitřní práci škol k odstranění nacistických zásahů. Provedla se revize učebnic a učebních pomůcek. Obecné a měšťanské školy začaly znovu pracovat podle předválečných osnov (Veselá, 1988, s. 132).

Na I. celostátním sjezdu učitelstva, který se konal v červenci roku 1945, se vytyčily požadavky pro budování nové školy – zřízení jednotné školy podle Košického vládního programu, uskutečnění vysokoškolského vzdělání učitelů škol všech stupňů a vybudování Výzkumného ústavu pedagogického. Politické poměry nedovolovaly požadavky hned realizovat. Především požadavek vytvořit jednotnou školu byl buržoazními stranami odsunován na pozdější dobu. Roku 1946 byl dokonce požadavek jednotné školy odmítán veřejně. Toto období je označováno jako „období boje o jednotnou státní školu“. Práce na reformě školy se tedy znovu oddálily a až teprve únor 1948 přinesl v tomto směru vítězství. Začala tak nová etapa ve vývoji českého školství i české pedagogiky. (Srov. Kovářiček, Kováříčková, 1989).

1.6 Školství v období let 1948–1953

Vítězný únor 1948 přinesl obrat v přípravě jednotné školy co do organizace, ale také v oblasti obsahu výchovy a vzdělání. V dubnu roku 1948 byl přijat jeden z prvních zákonů obrozeného Národního shromáždění a zákon o jednotné škole. Zrušil dosud platné předpisy ve školství, které byly často z doby rakouského mocnářství. Podle tohoto zákona se členilo československé školství na:

- školy mateřské (děti od 3 do 6 let)
- školy I. stupně – škola národní (5 ročníků)
- školy II. stupně – škola střední (4 ročníky)
- školy III. stupně (čtyřtřídní gymnázia a školy odborné).

Povinná školní docházka se stanovila pro děti od 6 do 15 let a po jejím ukončení navštěvovali žáci výběrové školy III. stupně nebo základní odbornou školu. Školství bylo tímto zákonem postátněno.

Roku 1951 bylo přijato Usnesení ÚV KSČ o učebnicích pro národní a střední školy, což znamenalo změny v obsahu výchovy a vzdělávání především na základních a středních školách. Od tohoto období zaměřilo naše školství výchovu a vzdělávání v duchu marxismu-leninismu (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

1.7 Školství v období let 1953–1960

V dubnu roku 1953 byl přijat zákon o školské soustavě a vzdělání učitelů a tím nastala nová etapa v našem školství. Národní hospodářství si vynutilo urychlit přípravu dorůstajícího pokolení, a to vedlo na základě nového zákona ke zkrácení povinné školní docházky na 8 let. Školství I. a II. stupně bylo sjednoceno a obsahově i organizačně bylo sjednoceno také veškeré všeobecně vzdělávací školství. Zákonem se vytvořily dva typy všeobecně vzdělávacích škol – osmiletá střední škola a jedenáctiletá střední škola (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

1.8 Školství v období let 1961–1969

V prosinci roku 1960 byl schválen „Zákon o soustavě výchovy a vzdělání v ČSSR“. Na tomto zákoně bylo založeno československé školství v letech 1960 až 1976. Zákon nově vymezil význam školy a ostatních výchovných zařízení a stanovil, že školy a výchovná zařízení tvoří jednotnou školskou soustavu. V nové školské soustavě se dostávalo: předškolní výchovy (dětmi do 6 let), povinného základního vzdělání (mládeži od 6 do 15 let), vysokoškolského vzdělání (mládeži s úplným středním vzděláním), výchově ve školních a mimoškolních výchovných zařízeních (mládeži v době mimo vyučování).

V zákoně je také poprvé zakotveno vzdělání pracujících. Pracující si mohli prohlubovat své vzdělání nebo získávat vzdělání nové studiem při zaměstnání na všech školách a kursech nebo různých vzdělávacích zařízeních ústředních úřadů, orgánů, závodů, družstev nebo společenských organizací. Nově se také vymezilo zájmové studium umění a jazyků v lidových školách umění a v lidových školách jazyků. Dále zákon uvádí, že osobám se změněnou pracovní schopností bude poskytnuto vzdělání a výcvik pro vhodná povolání podle zvláštních předpisů.

Zákon vymezil druhy a stupně škol: mateřskou školu (pro děti od 3 do 6 let), základní devítiletou školu (pro mládež od 6 do 15 let) soustavu škol tzv. II. cyklu (odborná učiliště,

učňovské školy, střední školy pro pracující, odborné školy, střední a odborné školy, střední všeobecně vzdělávací školy a další) (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

1.9 Školství v období let 1969–1984

Podle ustanovení zákona z roku 1960 o soustavě výchovy a vzdělávání v ČSSR u nás bylo rozvíjeno základní a střední školství do roku 1984. Pouze střední všeobecně vzdělávací škola byla prodloužena na 4 roky a její název byl změněn na gymnázium.

Roku 1976 byl publikován tzv. „Projekt dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy.“ Volný přechod na nový vzdělávací systém v ČSSR probíhal v letech 1978–1984. V tomto období platil Zákon č. 63/1978 Sb. o opatřeních v soustavě základních a středních škol a zároveň byl uveden v platnost zákon České národní rady č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních. Roku 1984 je uváděn v platnost Zákon o soustavě základních a středních škol v ČSSR. Realizací tohoto zákona začíná nová etapa v organizačním zajištění i obsahovém zaměření všech článků naší školské soustavy (Srov. Kovářiček, Kovářičková, 1989).

1.10 Školství po roce 1989 do současnosti

Po roce 1989 došlo v českém školství ke změnám jak v oblasti řízení a financování, tak v oblasti vzdělávací nabídky a subjektů poskytujících tuto nabídku atd. Centralizovaný systém byl uvolněn ve prospěch nižších článků – krajů, obcí a jednotlivých škol. Školy získaly v rámci platných centrálních předpisů právní subjektivitu, tj. samostatnost v rozhodování o personálních, organizačních, finančních a kurikulárních otázkách. Vznikly nové druhy škol – víceletá gymnázia, nové druhy odborných škol, vyšší odborné školy, integrované střední odborné školy, strukturování vysokoškolského studia na bakalářské a navazující magisterské studium, obecná, národní a občanská škola atd. Vznikaly také školy zřizované soukromými osobami, společnostmi, církvemi.

Po roce 1989 zaznamenalo velký rozvoj také speciální školství zaměřené na vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Zákon hovoří, že tyto děti, žáci a studenti mají právo na vzdělání, jehož formy, obsah a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Tyto osoby jsou vzdělávány v mateřských, základních, základních speciálních, středních a vyšších odborných školách

a výrazně se prosazuje tendence integrovat vzdělávání těchto osob se vzděláváním osob bez speciálních vzdělávacích potřeb.

Současný školský systém tvoří: mateřské školy, základní školy, střední školy, konzervatoře, vyšší odborné školy, základní umělecké školy a jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky. Cíle vzdělávání stanovené školským zákonem jsou zpracovány v Národním programu vzdělávání.¹ Na tento dokument navazují rámcové vzdělávací programy (dále RVP), které vymezují povinný obsah a podmínky vzdělávání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělání. RVP jsou závazné pro tvorbu školního vzdělávacího programu, který musí vypracovat každá škola a podle kterého musí vyučovat (Vališová, Kasíková, 2007, s. 71–73).

¹ Národní program vzdělávání, tzv. Bílá kniha z roku 2001 je dokument vypracovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a je schválený Parlamentem. Vymezuje hlavní vzdělávací oblasti, obsahy a prostředky.

2 Svitavy

2.1 Historie města

Skutečná doba vzniku Svitav zůstává dosud nejasná, avšak první dochovaná písemná zmínka pochází ze 6. listopadu 1256. Osada Svitavy dostala jméno podle řeky Svitavy a byla založena premonstrátskými mnichy. V této době byl založen kostel sv. Jiljí, který stál nad pohraniční osadou nazývanou „Stará Svitava“. Německou kolonizací vznikla tzv. „Nová Svitava“. Německé osadníky povolal v polovině 13. století olomoucký biskup Bruno ze Schauenburka. Olomoucké biskupství si činilo nárok na osadu Svitavu i s jejím okolím. Z počátku byly Svitavy českým městem, ale díky kolonizaci se stávají městem německým. Spolu s novou německou vsí vznikl i kostel zasvěcený Panně Marii a původní „Stará Svitava“ začala ztrácet na důležitosti, až splynula s novou vsí. Město se začalo rozrůstat a zalidňovat, čemuž napomáhala různá královská a biskupská privilegia. Potvrzovala a povolovala rychtářská práva, právo odúmrtí i jiné měšťanské výsady. Roku 1389 se posílila autorita města vydáním privilegia, jímž mohli svitavští obyvatelé volně nakládat se svým majetkem. V této době bylo také město obehnané hradbami, za kterými během husitských bouří v 15. století, našla dočasný azyl i biskupská kapitula z Litomyšle. Svitavy byly několikrát vydrancovány husitskými vojsky a ocitlo se v držbě husitských či jiných šlechticů až do roku 1484, kdy se Svitavy opět staly majetkem olomouckých biskupů, ale spadaly pod mírovské panství. Již v roce 1512 se objevuje zmínka o cechovním hospodaření ve Svitavách připomínkou cechu kovářů. Dalšími doloženými cechy byli ševci, tkalci, kožešníci, hrnčíři a ti všichni tvořili podstatnou součást období 16. století, tedy období tzv. „zlatého věku“ Svitav. V roce 1538 zakoupila městská rada dům na náměstí, který se stal na dlouhou dobu radnicí. V dlouholetém sporu s městským rychtářem o vůdčí postavení v rozhodování nakonec zvítězila myšlenka samostatného správcovství, rychtářská práva byla radou odkoupena roku 1599 a město se stalo hospodářsky a právně samostatnou institucí, formálně však závislou na olomouckém biskupství.

Třicetiletá válka přinesla morální a ekonomické zubožení celého státu a vnesla do zemí Koruny české jak aktuální nebezpečí z císařských či protestantských armád, tak i hrozbu epidemií moru a cholery. Morový sloup na náměstí byl vztyčen roku 1703. Po úbytku obyvatel a množství zpustlých statků se muselo přistoupit ke znovuvzkříšení města. Byl vydán nový cechovní řád, stavěl se nový kostel se špitálem, budovaly se nové silniční spoje, kudy denně projížděly povozy s přízí, sukem, látkami a jinými surovinami důležitými pro textilní výrobu. Nakonec se o městě v následujících stoletích hovořilo jako o soukenném pilíři monarchie.

Textilnictví poskytovalo městu dostatečné prostředky k prosperitě, které však musely být roku 1781 využity jinak. Z malého plamínku ve městě se stala katastrofa, kdy téměř celé náměstí vyhořelo.

Ve válkách o Slezsko, vedené Marií Terezií a pruským králem Fridrichem II., se staly Svitavy obětí pruských vpádů. Sám Fridrich II. zde roku 1758 přenocoval. V době napoleonských válek (o padesát let později) do města zavítaly armády rusko-rakouské a později i francouzské sbory.

Roku 1845 byla zahájena stavba železnice Praha-Brno, která prochází Svitavami. Rok 1848 historicky ovlivnil také Svitavy. Vytvořila se Národní garda, která se stala garantem konstitučních svobod. Zrušena byla roku 1851.

V roce 1866 se ve Svitavách přechodně usídlil generální štáb pruské armády, včetně Bismarcka a krále Viléma I. Konec 19. století je příznačný pro nezištnou podporu bohatých svitavských podnikatelů, z jejichž darů vznikaly potřebné instituce jako starobinec, sirotčinec, nemocnice, školy a veřejně prospěšná zařízení. Byla zřízena městská elektrárna, vodovod, svitavské textilní továrny prosperovaly. Pýchou Svitav se stala knihovna, kterou nechal vystavět svitavský rodák Valentin Oswald Ottendorfer². Z jeho darů a za jeho přítomnosti byla knihovna s čítárnou otevřena a zařadila se mezi největší německé knihovny v českých zemích.

Období počátku 20. století je ve znamení národnostních konfliktů, pro které bylo ve dvojjazyčných Svitavách vhodné prostředí. I přes určité odstředivé tendence německých politiků byly Svitavy začleněny do Československé republiky a staly se nedílnou součástí nově utvořeného státu. Po 2. světové válce dochází k masovému vysídlení německého obyvatelstva ze všech koutů Československa, což přineslo i řadu následných problémů.

Na základě zákona o územní správě v roce 1960 se staly Svitavy okresním městem a byly začleněny do Východočeského kraje (Srov. Fikejz, 1998). Okres se rozšířil o území bývalých okresů Litomyšl, Moravská Třebová a Polička. Téhož roku se zvětšilo také město Svitavy sloučením s okolními obcemi Čtyřicet Lánů a Moravský Lačnov (Srov. Svitavy: dějiny a současnost města, 1987).

² Valentin Oswald Ottendorfer byl svitavský rodák a mecenáš města, který měl nemalý podíl na vzniku svitavské nemocnice, sirotčince a chudobince.

2.2 Současnost města

V současné době jsou Svitavy součástí Pardubického kraje a počet obyvatel města k 1. 1. 2019 činí 16 793. Město žije moderním životem, byly zde vybudovány nové inženýrské sítě a bytové i rodinné domy. Zdejší i okolní obyvatelé mohou využívat multifunkční, kulturní a vzdělávací centrum Fabrika, tedy budovu, která byla přestavěna z chátrající textilní továrny za podpory evropských fondů. Ve městě se odehrává spousta vyhledávaných kulturních akcí jako jsou Svitavské letní slavnosti nebo Pout' ke svatému Jiljí. Svitavy se pyšní náměstím, zrekonstruovaným v letech 1993–1994, které má druhé nejdelší podloubí v České republice. Dále město nabízí k navštívení muzeum a galerii se stálou expozicí praček a prací techniky či výstavu ze života svitavského rodáka Oskara Schindlera³, která nese název „Hledání hvězdy Davidovy – Oskar Schindler – spravedlivý mezi národy“. V dolní části náměstí se nachází bývalá Ottendorferova knihovna, dnes zvaná Ottendorferův dům, postavena roku 1893 a financována svitavským rodákem Valentinem Oswaldem Ottendorferem.

Město vynakládá finanční prostředky na investiční výstavbu, na investice do životního prostředí, na podporu kultury a sportu. Dále Svitavy vytvořily dobré podmínky pro příliv domácích i zahraničních investic, a tím i zvýšení zaměstnanosti, vybudováním průmyslové zóny (Srov. Město Svitavy, 2019).

³ Oskar Schindler zachránil v době holocaustu za 2. světové války 1 200 židů před smrtí v koncentračním nebo vyhlazovacím táboře.

3 Dějiny školství ve Svitavách od roku 1848

Rok 1848 byl plný změn. Zrušení roboty a závislosti na vrchnosti a patrimoniálních úřadech pro Svitavy znamenalo konec závislosti na arcibiskupství. Důsledkem bylo také zřeknutí se příspěvku na stavbu školy od arcibiskupa. Vypukl spor, který byl ukončen až v únoru roku 1853 smírnou dohodou. Bylo v ní stanoveno, že městská rada přebírá propříště všechna patronátní břemena týkající se triviální školy na sebe a vzdává se jakýchkoliv nároků vůči olomoucké arcibiskupské vrchnosti, patron fary a školy arcibiskup zaplatí obci na vydání, která se školou měla, paušál a prezentační právo učitele na triviální škole ve Svitavách postupuje arcibiskup městské radě.

V padesátých letech 19. století zůstával stav svitavského školství nadále nedobrá. Město mělo stále pouze školu nejnižšího typu, která stále se rozrůstajícímu městu nestačila. Ve školní rok 1861/62 zde byly tři třídy, kde každá měla chlapecké a dívčí oddělení a docházeli sem žáci ze Svitav, Čtyřiceti Lánů a Moravského Lačnova. V této době uvažovala svitavská městská rada o zřízení hlavní školy, jelikož všechna okolní města kromě Svitav měla vzdělávací ústavy vyššího typu. První pokus o zavedení vyšší školy přišel v roce 1850, ten však nevyšel. Příznivější byl druhý pokus roku 1857, kdy se nashromáždila částka, která by umožňovala stavbu nové školy. Další kroky ve věci zřízení hlavní školy byly podniknuty až v roce 1861. Do města přijel zemský školní rada Vincenc Prausek, který na zasedání městské rady doporučil městu smíšenou hlavní školu. A konečně v červenci roku 1862 bylo povoleno ve městě zřídit čtyřtřídní hlavní školu pro chlapce a děvčata. Hlavní škola zde byla pouze do školního roku 1868/69, kdy se začala připravovat na přechod na školu obecnou a měšťanskou. V říjnu roku 1869 schválil svitavský obecní výbor přeměnu hlavní školy na pětitřídní školu obecnou a teprve o tři roky později, v říjnu roku 1871, oznámila okresní školní rada povolení od zemské školní rady k rozšíření pětitřídní chlapecké a dívčí obecné školy, kdy každá z obecných škol měla zřídit tři třídy měšťanky. K dispozici byla však pouze jedna učebna, a tak byla otevřena jen první třída chlapecké měšťanky. První třída dívčí měšťanky byla otevřena o rok později.

Jelikož se Svitavy dlouhou dobu potýkaly s problémem velkého počtu žáků, bylo rozhodnuto o stavbě další školní budovy a byl zakoupen dům na náměstí. Roku 1873 se sem stěhuje třída dívčí měšťanské školy. Žáků nadále přibývalo, a tak roku 1878 vznikla nová školní budova, do které se přestěhovala chlapecká obecná a měšťanská škola. Dívky zůstaly v bývalé chlapecké škole.

Po devíti letech však bylo opět málo míst pro žáky, proto k nové škole na náměstí bylo roku 1887 přistavěno křídlo, kde se vybuďovala tělocvična a řada učeben a k dívčí škole byly také připojeny další přístavby. Do roku 1893 vznikly při každé třídě obou obecních škol pobočky a místní školní rada navrhla vytvořit z nich samostatné obecné školy.

Protože vzdělávací systém obecních a měšťanských škol nebyl ideální, došlo roku 1901 při obou obecních školách spojených s měšťankami ke zřízení šesté (závěrečné) třídy. V roce 1904 měly Svitavy osmitřídni obecnou a měšťanskou chlapeckou školu, osmitřídni obecnou a měšťanskou dívčí školu, pětiletou obecnou chlapeckou školu a pětiletou obecnou dívčí školu.

Obecné a měšťanské školy poskytovaly určité základní vědomosti, ale Svitavy byly průmyslovým centrem, a tak potřebovaly odborníky, tedy školy poskytující střední a odborné vzdělání.

Ve druhé polovině 19. století byly Svitavy především městem průmyslu. Velké textilní podniky měly zájem na otevření odborné školy textilní. Již v březnu roku 1873 začala výuka v budově na náměstí. V roce 1894 se k. k. Fachschule für Weberei, jak zněl její oficiální název, přestěhovala do novostavby na Melzgasse (dnešní ulice Purkyňova). Škola byla dvouletá a probíhaly zde také večerní kurzy. Roku 1889 vznikla ve Svitavách živnostenská pokračovací škola. Na střední školu si musely Svitavy ještě počkat.

V 80. letech se vybuďovaly dvě nové obecné a měšťanské školy. V únoru roku 1893 vzešla žádost o zřízení vyšší reálné školy, která byla odůvodněna tím, že ve městě s rychle se rozvíjející průmyslovou výrobou je potřebná škola, která bude vychovávat vzdělané odborníky. V lednu roku 1895 došlo k dohodě, kde se město zavázalo ke koupi pozemku, postavení budovy a její údržbě. Škola se měla skládat z nižší reálky (čtyřleté studium) a vyšší reálky (tříleté studium), studium mělo být ukončeno maturitou. Výuka byla zahájena v září roku 1895, zatím v provizorních prostorách sirotčince.

Již před tím, v únoru roku 1895, vydalo město vyhlášku, že koupí pozemek pro výstavbu reálné školy. V dubnu se rozhodlo o koupi pozemku na Novém Městě, tehdy největším svitavském předměstí. Svitavská reálná škola byla slavnostně otevřena v září roku 1897. Učilo se zde náboženství, geometrie, kreslení a rýsování, latina, řečtina, dějepis, zeměpis, fyzika, chemie, němčina, ale také čeština. Od 1. září 1913 přestává být škola zemským ústavem a stává se ústavem státním (Staatsrealschule).

10. prosince 1918 byly Svitavy definitivně připojeny k nově vzniklé Československé republice. Prakticky ihned se začalo jednat o vzniku české školy. Němci byli proti, ale nakonec se podařilo založit dvojtřídni obecnou školu. V lednu roku 1920 žádala místní školní rada

o zřízení české školy občanské (měšťanské) smíšené a bylo jí vyhověno. Na schůzi českých živnostníků téhož roku vyplynula žádost o zřízení české živnostenské školy pokračovací. Roku 1938 české školy ve Svitavách ukončují svou činnost a město je obsazeno Němci.

Svitavské německé školství vznikem českých škol nezaniklo. Roku 1922 byla oddělena správa chlapecké obecné školy od školy měšťanské a byla zřízena další chlapecká a dívčí obecná škola. Později byla v sirotčinci zřízena třetí obecná chlapecká škola, která však brzy zanikla z důvodu nedostatku dětí. V roce 1926 se ve městě zřídila pomocná škola, kde žáci byli rozděleni do dvou tříd. Vyučování probíhalo nejdříve v prostorách dívčí obecné a měšťanské školy. Oficiální název této smíšené školy zněl „Hilfsklasse für bildungsfähige, jedoch minderentwickelte Knaben und Mädchen“ (pomocná třída pro schopné vzdělání, ale pomalejší chlapce a dívky). Koncem třicátých let se škola přestěhovala do prostor sirotčince a v období 2. světové války do někdejších prostor Budigovy textilní továrny.

V polovině 30. let vypadalo německé školství ve Svitavách následovně: trojtřídní chlapecká měšťanská škola (298 žáků), trojtřídní dívčí měšťanská škola (283 žákyň), pětitřídní chlapecká obecná škola I. (201 žák), pětitřídní chlapecká obecná škola II. (201 žák), pětitřídní dívčí obecná škola I. (232 žákyň), pětitřídní dívčí obecná škola II. (223 žákyň), státní reálná škola, tkalcovská škola, škola pro ženská povolání a škola hudební.

V období let 1918–1938 vedle sebe na Svitavsku vyrostly český a německý školský systém. Celá tato konstrukce vzala za své v říjnu 1938 po obsazení Sudet německými vojáky. Osvobození a odsun Němců se odrazil na místním školském systému. Byla přerušena německá školská tradice, přicházeli noví osídlenci a bylo třeba otevírat české školy. Začátky byly těžké, jelikož závěr války se dotkl škol velice citelně – byly zde umístěny lazarety, školy se stávaly ubytovny pro vojáky či skladišti materiálu. Až do roku 1948 přetrval systém obecných a měšťanských škol a školních rad utvořený v období let 1867–1870. Svitavské české školství se začalo vzpamatovávat velice brzy. Na konci května roku 1945 byl oblastní správní komisí pověřen vedením kulturního oddělení kulturního, školského a propagačního referátu Jan Kopecký a byl ministerstvem školství určen k organizaci škol ve Svitavách. V červnu byla ve městě otevřena obecná a měšťanská škola, jako jedna z prvních v pohraničí. Obě školy byly umístěny v budově bývalé české menšinové školy na ulici Richarda Kloudy. 3. září začal nový školní rok a obecná i měšťanská škola se přestěhovaly do budovy Státního reálného gymnázia. 10. září skončily vyklízecí práce ve škole na náměstí, a tak se mohly obě školy přestěhovat. Došlo k rozdělení na školu dívčí a chlapeckou z důvodu překročení počtu 350 žáků. Na náměstí zůstaly pouze chlapecké školy a dívčí se přestěhovaly do školy na Komenského náměstí.

Otevíraly se také vyšší školy. 1. září 1945 bylo otevřeno Státní reálné gymnázium, 13. července veřejná obchodní škola, 8. října odborná škola tkalcovská. Téhož roku byla obnovena činnost tříleté odborné školy pro ženská povolání, dívky byly vyučovány pro obor dětského a dámského krejčovství. Roku 1948 byla škola přeměněna na dvouletou školu sociálně zdravotní. Činnost zahájila také škola lidová zemědělská a městská hudební škola. V září roku 1947 se ve Svitavách začalo vyučovat na novém typu školy – obchodní akademii. Nejdříve byla umístěna v budově gymnázia, ale v listopadu roku 1948 byla slavnostně otevřena nová budova.

Zákonem č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství se ukončuje existence obecných a měšťanských škol. Školy jsou rozděleny do tří stupňů: školy I. stupně – národní (bývalé obecné školy, školy II. stupně – střední (bývalé měšťanské školy a nižší stupně gymnázií), a školy III. stupně pro mládež nad 15 let. Osmiletá gymnázia se přeměnila na čtyřletá. K modifikaci tohoto zákona došlo roku 1953 – povinná školní docházka trvala 8 let, k ředitelství vyšších škol byly přiřčeny nižší stupně, tak vznikly školy národní, osmileté střední a jedenáctileté střední. Roku 1960 byla ustanovena povinná devítiletá školní docházka, z jedenáctiletých se staly dvanáctileté, které se později rozdělily na střední všeobecné vzdělávací školy, které byly roku 1968 přeměněny na čtyřletá gymnázia, a základní devítileté školy. Vesnickým školám ve Svitavách byl k názvu základní devítiletá škola přidán dodatek pro „1.-5. postupný ročník“. V polovině 80. let byla ustavena povinná desetiletá školní docházka, roku 1993 však přeměněna na devítiletou.

V 90. letech nově vznikla ve Svitavách VI. základní škola na Felberově ulici a byla ukončena činnost I. základní školy, po jejímž zrušení byla přechodně zřízena také škola na Kyjevské ulici, která ale také brzy zanikla.

Střední školství prošlo v 90. letech bouřlivým vývojem. Do současnosti zůstalo ve Svitavách gymnázium – od roku 1968, kdy byla tříletá Střední všeobecně vzdělávací škola ve Svitavách přeměněna na čtyřleté gymnázium, nyní víceleté. První polovina tohoto období, byla ve školství ve znamení liberalizace a vzniku nových studijních oborů. Na počátku 21. století byla trendem optimalizace, což mělo za následek slučování nebo i rušení škol – vzniklo Střední odborné učiliště a Učiliště ve Svitavách. Novým jevem vzdělávací soustavy jsou také tzv. vyšší odborné školy, jedna vznikla i při Obchodní akademii ve Svitavách (Žilka, 2002, s. 446–477).

3.1 Historie škol na území města Svitavy od roku 1848

Ve Svitavách existovaly od 19. století školy německé. Nejstarší budovou školy byla I. ZŠ na Komenského náměstí. V roce 1878 byla postavena škola na náměstí (dnes IV. ZŠ) a roku 1886 již stála III. ZŠ na Riegrově ulici. Další škola na Fučíkově třídě byla postavena roku 1897 a stala se zemskou reálkou (II. ZŠ).

Čistě německé školství bylo ve Svitavách do roku 1919 a až teprve po vzniku Československa se začalo 10. února 1919 vyučovat v české obecné škole. Později k ní přibyla ještě česká pokračovací škola, mateřská škola a obchodní škola.

Po připojení Svitav k německé říši české školy na 7 let zanikly a česká škola byla ve městě znovu otevřena až 11. června 1945 (Dobeš, 1980).

3.1.1 Obecná škola

Žádost o zřízení školy byla schválena na schůzi dne 13. března 1862, kde byl přítomen zemský školní rada Vinzenz Prausek, svitavští cechmistři, zástupci okolních obcí a okresní hejtman v Moravské Třebové. Schůze byla svolána starostou města Leopoldem Tempesem, který měl na zřízení školy největší zásluhu. Proto také v někdejších základech školy stál na pamětní desce nápis: „Starostovi Leopoldu Tempesovi na památku od spoluobčanů 1 864“. Mezi účastníky schůze se uspořádala sbírka, kde se vybralo 5 000 zl., a tak výuka v nově zadaptované jednopatrové školní budově mohla být zahájena. Termín zahájení se však posunul z plánovaného 1. října 1862 na 14. prosince 1862. Prvním ředitelem svitavské obecné školy se stal Adolf Porm.

Vyučovalo se ve třech třídách, z nichž každá měla chlapecké a dívčí oddělení. Ve třídách byl velký počet dětí – v první třídě 283, ve druhé 246 a ve třetí 247 dětí. Učitel si mohl v každé třídě vydržovat pomocníka ze svého platu a druhého mu podle možností platila obec.

Roku 1863 se oddělila chrámová a kostelní služba od samotného školství a školné se změnilo na paušál. V roce 1864 musela být vytvořena paralelní třída. Konečné ministerské potvrzení statutu hlavní svitavské školy je datováno až rokem 1865 (Fikejz, Velešík, 2006, s. 117).

3.1.2 Měšťanská škola

Přestože Adolf Porm požádal radu na schůzi, která se konala 4. října 1869, o zřízení měšťanské školy, došlo k jejímu otevření až 19. října 1871. Podnětem tomu bylo povolení zemské školní rady rozšířit pětiletou chlapeckou a dívčí obecnou školu. Každá škola měla

vybudovat tři třídy měšťanky, realizace byla však jen částečná z důvodu nedostatku učeben. Byla tedy otevřena pouze chlapecká měšťanka, dívčí měšťanka se otevřela až roku 1872. Roku 1873 se jedna třída dívčí měšťanky přestěhovala do nových učeben v zakoupeném domě č. p. 38 od majitelky Anny Tempesové.

Jelikož žáků neustále přibývalo, bylo rozhodnuto přestavět původní chlapeckou obecnou školu na Školním náměstí. Zároveň měla být zahájena stavba nové školní budovy na dnešní Jiráskově ulici. Stavba nové budovy, kde měla být chlapecká a měšťanská škola, byla zahájena na jaře roku 1878. Ředitelem chlapeckých škol byl jmenován Adolf Porm a ředitelem dívčích škol Dominik Spiller.

V průběhu desetiletí se ukázalo, že školní budovy jsou nedostatečné. Svitavy zasáhla vlna ekonomického růstu a do města přicházeli noví obyvatelé. Roku 1887 se rozšířila chlapecká škola o zadní trakt s tělocvičnou a učebnami. Dívčí škola se také opravovala. V roce 1893 vznikly při každé třídě obou obecných škol paralelní třídy a z nich měly být vytvořeny dvě nové obecné školy. Nové školy pod označením I. a II. zůstaly v dosavadních prostorách. Problémy s prostorem však zůstaly, proto bylo roku 1906 přistaveno další patro na dívčí škole (Fikejz, Velešík, 2006, s. 132).

3.1.3 Odborná škola tkalcovská

Díky darům a peněžním příspěvkům mohla být 9. března 1873 založena odborná škola pro tkalce ve Svitavách, která začala s jednoročním denním a večerním studiem. Tato škola byla historicky prvním odborným ústavem ve Svitavách. Do funkce prvního ředitele byl jmenován cechmistr Vyšší tkalcovské školy v Brně Johann Baier. Vyučovalo se šest hodin denně od rýsování po tkalcovství.

Roku 1882 však přešla správa ústavu do rukou c. k.⁴ ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni, a tím došlo k rozšíření pedagogického sboru a k prodloužení studia na dva roky. Zásahu na rozvoji měla i spolupráce se svitavskými továrníky, kteří pochopili, že budou potřebovat kvalifikované síly. Nově se stal ředitelem Eduard Augustinek. Ve školním roce 1885/1886 se rozšířil učební plán o tkalcovské počty, obchodní nástavbu, vedení knihy a nauku o obchodu a roku 1890 byl zaveden nový předmět geometrie a projektování. Nově byl zaveden večerní a nedělní kurz kreslení a nedělní kurz pro teorii tkalcovství.

⁴ c. k. – zkratka pro císařsko – královský, která se používala pro označení v titulu orgánů rakouské části Rakousko-Uherska

Počet žáků rostl a prostory byly nedostačující. Vyučovalo se v soukromých domech, žáci se setkávali v různých budovách. 1. března 1888 se zastupitelstvo na svém zasedání rozhodlo vybudovat novou tkalcovskou školu na vlastní náklady. Podnětem tomu bylo rozšíření mechanického tkalcovství, na kterém by absolventi získali potřebnou praxi.

Stavba školy na Purkyňově ulici začala roku 1893 a přestěhování do nové budovy se uskutečnilo v roce 1894. Do učebního plánu se zahrnuly i technické předměty a tím bylo dosaženo v odborné oblasti úrovně jako v ostatních školách. Pro mechanickou tkalcovnu byl projektován parní pohon, ten však nepřicházel v úvahu, a tak se rozhodlo o zavedení elektrického proudu ze sousední elektrárny. V roce 1897 se stal vedoucím ústavu Franz Thomas. Normální učební plán z 29. srpna 1901 pevně stanovil učební předměty a hodinovou dotaci pro denní odborné studium. Roku 1903 byly přidány dvě hodiny německého jazyka týdně a roku 1904 se začalo vyučovat podvojně účetnictví. V kurzech se učilo textilní vazačství, tkalcovství, mechanické tkalcovství, obchodní předměty a rýsování. Škola měla také sociální program. Ředitel Thomas založil roku 1908 Spolek na podporu žáků, který měsíčními dotacemi podporoval studenty z nemajetných rodin. V roce 1909 opět došlo ke změně statutu školy a převzalo ji do správy c. k. ministerstvo práce ve Vídni. Ústav se nově rozdělil na všeobecnou odbornou školu (první ročník) a na technický stupeň pokračovací (druhý ročník). Učební plán byl stejný jako v ostatních odborných školách. V období první světové války zůstala zachována odborná denní škola, ale nástavbové kurzy byly zrušeny.

Po vzniku Československé republiky se škole dostalo nemalé podpory od ministerstva školství a národní kultury – dostala nové pomůcky, renovovaly se učebny a vnitřní zařízení. Ve dvacátých letech byl ke škole přistavěn sklad příze, mechanické dílny a tkalcovská přípravná, proběhla také přestavba parního vytápění na vodní. Byly otevřeny kurzy českého jazyka, chemických technologií, zbožíznalectví, strojního kreslení, kurz anglického jazyka a elektrotechniky. Podstatně se rozšířil také počet pedagogů (Fikejz, Velešík, 2006, s. 129).

V letech 1938–1945 správa školy přešla německým školským orgánům a v roce 1945 škola zanikla (Růžička, 1972, s. 312).

3.1.4 Vyšší zemská reálná škola

Roku 1893 poslalo město zemskému sněmu do Brna žádost o zřízení reálné školy, jelikož cílem bylo založit ve Svitavách ústav, ze kterého by žáci měli možnost pokračovat ve studiu na vysoké škole. Žádost byla roku 1894 schválena a v lednu roku 1895 se město zavázalo k odkoupení pozemků, ke stavbě nové budovy, zabezpečení provozu ústavu a také přijalo

směrnice o vnitřním řádu školy a její struktuře. Žáci skládali u zápisu zápisné a dvakrát ročně platili školné. Peníze byly přijaty městskou pokladnou a město pak poskytovalo nadaným a chudším žákům stipendium. Škola se skládala z nižšího čtyřletého stupně a tříletého vyššího cyklu, který byl ukončen maturitou.

Vyučování začalo 18. září 1895 prozatím v místnostech městského sirotčince. Město hledalo pozemky pro stavbu nové budovy. Nakonec uzavřelo smlouvu s F. Langerem, majitelem statku a pozemku na Novém Městě. 11. ledna 1896 bylo na zasedání městské rady schváleno detailní zpracování projektu a harmonogram prací. Základní kámen byl položen na jaře téhož roku a slavnostní otevření školy proběhlo 18. září 1897. Prvním ředitelem byl jmenován Alois Gamroth a jeho profesorský sbor tvořili dva vyučující. Počet vyučujících se před I. světovou válkou vyšplhal na 17.

Povinnými vyučovacími předměty byla němčina, francouzština, náboženství, zeměpis, dějepis, matematika, geometrie, fyzika, chemie, kreslení, rýsování, přírodopis a tělocvik, nepovinnými předměty pak čeština, angličtina, latina a řečtina. První maturity proběhly v roce 1902, zatím však maturovali pouze chlapci, dívky byly na seznamech žáků až v roce 1910.

Obvyklý počet studentů na reálné škole byl 180–220. Ústav nesl statut zemské reálné školy až do jeho zestátnění roku 1913. Někdejšího ředitele Ludwiga Brexla (1911-1928) vedla předtucha blížícího se válečného konfliktu k zavedení nepovinného výcviku ve střelbě. Ihned po vypuknutí války rukovali na frontu první profesoři spolu se studenty nejvyšších ročníků po složení tzv. válečné maturity.

Škola si udržela výrazné postavení i po roce 1918. Válečné ztráty se podařilo poměrně rychle překonat, profesorský sbor se stabilizoval. Také počet studentů postupně rostl – ve školním roce 1917/1918 zde bylo 158 studentů, v roce 1924 již 271 studentů, roku 1928 se stav snížil na 236 studentů, v roce 1937 však opět stoupl na 281 studentů (z toho pouze 2 české národnosti), roku 1938 školu navštěvovalo 315 studentů (z toho 8 české národnosti). Studentky zde byly v roce 1918 pouze 4, o deset let později zde studovalo již 51 studentek a na konci školního roku 1937/1938 již 93 studentek.

Od roku 1938 se reálka stala osmiletým gymnáziem, kde se vyučovala latina a řečtina, během války se pak gymnázium změnilo na vyšší střední školu (Oberschule). Postupně však profesoři a studenti odcházeli na frontu a škola se během války několikrát stěhovala. Ve školním roce 1943/1944 byla budova školy zabrána jako vojenský lazaret a studenti

se museli přesunout do chlapecké školy na náměstí, kde se učilo na směny. I tuto školu však zabral wehrmacht⁵ a studenti se přesunuli do dívčí školy.

Od roku 1945 se vyučování omezilo na minimum, chlapci pracovali pro wehrmacht, ve škole se drala cupanina a později byla zabráná pro vystěhovalce z východu, kteří utíkali před frontou. Tím historie školy skončila (Fikejz, Velešík, 2006, s. 148).

3.1.5 Česká obecná škola menšinová

V polovině prosince roku 1918 zvolili svitavští Češi na schůzi národní výbor, který jako jednu ze svých priorit vytyčil zřízení české školy.

Již začátkem roku 1919 se uskutečnil v budově školy na náměstí (tehdy zde bylo sídlo českého vojenského velitelství) zápis do české menšinové školy. Zapsalo se celkem 88 dětí, čímž byla překročena hranice potřebná k otevření obecné školy. Zvolili se členové školní rady, ale problémem se ukázalo umístění školy. Nakonec se škola prozatímně umístila do německé chlapecké školy na náměstí č. o. 73, kde se uvolnily dvě třídy a jeden kabinet a jedna třída byla umístěna v Ottendorferově sirotčinci.

Zahájení výuky slavnostně proběhlo 10. února 1919. Správcem se stal Jan Tamele, který v následujících letech spravoval i další české menšinové školy ve Svitavách.

Zřízení české školy však s sebou neslo obtíže. Německá školní rada zpochybňovala ustavení české školy a školní rady a z toho důvodu byly vyslány protestní německé delegace, které však neuspěly. Objevovaly se také protesty v letáčích proti zřízení české školy a potyčky mezi českými a německými dětmi. Mimo jiné stálo na jednom z letáků:

„My Němci sudetští, kteří jsme vždy jen svobodě se těšili a svobodu tuto jsme jako naši předkové staří Germáni považovali vždy za nejlepší svůj majetek, máme přijít pod vládu národa, který ve válce světové tisícínásobnou zradou čest svoji potřísnil. Občané sudetští, hrozí nám potupné otroctví v československém státě. Ale nejen otroctví, ale i naprosté zapuzení nás z domácí půdy...Postupně budou nám vnucovány české úřady, čeští úředníci, české školy. Budeme úplně bezprávní. Přijmeme toto hrozné otroctví a budeme je snášeti? Ne a tisíckrát ne! (...)“
(Kronika obecné a měšťanské školy ve Svitavách).

Žáků ve škole přibývalo (ve školním roce 1919/1920 zde bylo 136 žáků), a tak se výnosem Zemské školní rady stala z dvoutřídní školy trojtřídní.

Po prvních zkušenostech na škole učitelé konstatovali, že kromě národní nevraživosti, se v české škole stalo problémem chování žáků, kde jedním z důvodů bylo poválečné uvolnění

⁵ Wehrmacht (německy branná moc) je název, který označuje ozbrojené síly Třetí říše v letech 1935-1945.

morálky. Objevovaly se také sociální problémy, jelikož děti pocházely především z dělnického prostředí.

Nedostatek místa ve škole měla vyřešit stavba nové budovy, která měla být dokončena roku 1935, ale k realizaci nakonec nedošlo (Fikejz, Velešík, 2006, s. 174).

Ředitel školy Jan Tamele byl na vlastní žádost od 1. února 1938 ustanoven ředitelem státní obecné a měšťanské školy ve Stonařově u Jihlavy, kam se také dne 11. února odstěhoval. Od 1. února 1938 bylo tedy místo ředitele na státní obecné a měšťanské škole zatímně propůjčeno Ladislavu Rychetskému (Kronika obecné a měšťanské školy ve Svitavách). Avšak z důvodu odchodu většiny českého obyvatelstva z města v říjnu roku 1938 škola zanikla. Zbýlé české děti byly během listopadu přehlášeny do škol německých (Fikejz, Velešík, 2006, s. 174).

3.1.6 Česká měšťanská škola

Necelý rok po otevření české obecné školy zažádala česká školní rada o zřízení české měšťanské školy. Žádosti bylo vyhověno, avšak za cenu udělení výjimky. Zákon totiž hovořil, že měšťanská škola mohla být v obci zřízena tehdy, pokud místní obecnou školu navštěvovalo více jak 400 dětí. Ve školním roce 1919/1920 však svitavskou českou obecnou školu navštěvovalo pouze 136 žáků.

Škola se dočasně umístila do místností Sponerova domu na Kostelním náměstí č. o. 6. Nová školní budova se měla postavit na Goethově ulici. Do funkce zatímního správce byl až do roku 1938 jmenován Jan Tamele, poté byl vystřídán Ladislavem Rychetským. Vyučovat se začalo 1. září 1920 a do první třídy nastoupilo 42 žáků. Škola se po dvou letech rozšířila na trojtřídní a navštěvovalo ji 62 žáků.

Ve školním roce 1921/1922 se česká měšťanka přestěhovala do nové školní budovy na ulici U Reálky. Stále však chyběly dílny, kreslírny a tělocvična. Projevily se také technické závady, především špatně postavené komíny, z nichž kouř pronikal přímo do tříd. Do budoucna se tedy počítalo se stavbou nové budovy, ta však realizována nebyla.

Ve školním roce 1937/1938 podalo ředitelství měšťanské školy žádost o zřízení učebního kurzu, který měl být mezistupněm mezi měšťanskou školou a obchodní školou. Třída byla umístěna do budovy české školy a do prvního ročníku se přihlásilo 25 žáků. Odchodem většiny Čechů však v říjnu 1938 skončila i historie měšťanské menšinové školy (Fikejz, Velešík, 2006, s. 178).

3.1.7 Odborná škola pro ženská povolání

Roku 1911 vznikla ženská živnostenská škola pro šití bílého prádla a dámské krejčovství na popud německého spolku pro ženské zájmy ve Svitavách. O rok později přibyla ještě kuchařská a hospodyňská škola. Právo veřejnosti obdržel ústav roku 1913 a roku 1920 byl přeměněn v tříletou rodinnou školu, ke které byl roku 1922 připojen kurs vaření. Na odbornou školu pro ženská povolání byla škola přejmenována v roce 1925. Vyučovacím jazykem byla němčina a v letech 1938–1945 patřila škola pod správu německých školských orgánů. V roce 1945 zůstala škola zachována a vyučovacím jazykem se stala čeština. Škola byla zrušena roku 1949 a místo ní vznikla střední škola sociální a zdravotní (Růžička, 1972, s. 313).

3.1.8 Soukromá dvouletá obchodní škola

Školu otevřela 1. září 1936 Ústřední matice školská v Praze. Do funkce ředitele byl jmenován Ing. František Málek, který byl profesorem na Obchodní škole v Kutné Hoře. Zatím byla škola umístěna v učebně české měšťanské školy a od dubna 1937 v pronajatých místnostech továrny firmy Siegel & spol v sousedství Budigovy továrny. Většina studentů byla české národnosti a pouze část z nich pocházela ze Svitav.

Škola se zapojovala do společenského života města, pořádala filmová představení, národohospodářské večery a významné byly také sportovní aktivity školy.

Ředitel Ing. F. Málek se stal roku 1938 zastupitelem české menšiny ve Svitavách. Na podzim téhož roku škola zanikla (Fikejz, Velešík, 2006, s. 208).

3.1.9 Průmyslová škola textilní

Škola byla otevřena 8. října 1945 na Sladovnické ulici. Prvním ředitelem se stal Dr. Ing. Postupa, roku 1946 ho ve funkci vystřídal Ing. Václav Rajsígl a od roku 1948 Jiří Kareš. V prvním školním roce měla škola 2 třídy s 80 žáky. Škola byla roku 1951 zrušena v důsledku reorganizace školství. Školou prošlo celkem 237 absolventů.

Jako náhrada za zrušenou školu byla ve Svitavách zřízena pobočka brněnské textilní průmyslové školy, která nabízela večerní studium při zaměstnání. Správcem pobočky byl jmenován Jiří Kareš. Od roku 1962 spadala pobočka pod správu Průmyslové školy textilní v Ústí nad Orlicí (Fikejz, Velešík, 2006, s. 275).

4 Historie současných škol na území města Svitavy

4.1 Základní školství

4.1.1 I. ZŠ na Komenského náměstí

K otevření školy došlo 1. září 1953 jako II. osmiletá střední škola. Navštěvovalo ji 661 žáků v 18 třídách. Byli to děti ze Svitav, Ostrého Kamene, Javorníka a Mikulče. Od roku 1954 probíhalo vyučování na směny. V roce 1960 se počet žáků zvýšil na 870 a ti byli rozděleni do 24 tříd. V pedagogickém sboru bylo 29 učitelů. V dalších letech docházelo k poklesu žáků – ve školním roce 1963/1964 zde bylo pouze 606 žáků. V následujícím školním roce 1964/1965 skončilo vyučování na směny a počet žáků klesl na 500 v 15 třídách. Učitelů bylo 19. Tento počet trval po celou zbývající dobu existence školy. Koncem 80. let byla nejstarší školní budova v havarijním stavu a musela být uzavřena tělocvična. V červnu roku 1999 byla budova těžce poškozena povodní a byla asanována.

Řediteli byli například: Karel Musil, Dr. František Cveček, Karel Hromada a Marie Nováková (Fikejz, Velešík, 2006, s. 342).

4.1.2 II. ZŠ na ulici T. G. Masaryka č. o. 27

Budova současné základní školy byla dříve vyšší reálnou školou (viz. výše). Základní školou (tehdy zvána 2. osmiletá střední škola) se budova stala 1. 9. 1953 po vyhlášení jednotného školství podle nového školského zákona. Zde se vzdělávali žáci od 6 do 14 let za výchovy a vedení jednoho učitelského sboru. Ve školním roce 1959/1960 byla při škole zřízena 9. třída, aby byla připravena přestavba osmileté střední školy na devítiletou. Kromě žáků svitavského okrsku zde dochází i přidělení žáci z venkova. Ve školním roce 1965/1966 byla škola vybrána odborem školství a kultury ONV, aby se na ní zkoušelo diferencované vyučování v devátých třídách. Žáci byli v osmých třídách rozděleni podle schopností a nadání, podle prospěchu a chování, podle vlastních přání i přání rodičů do dvou tříd – A a B. Do třídy A (studijní) byli zařazeni žáci s předpoklady ke studiu na výběrových školách, do třídy B (praktické) žáci počítající s praktickým povoláním (Sehnal).

Škola patřila v padesátých a šedesátých letech k nejnavštěvovanějším svitavským školám, avšak v sedmdesátých letech počet žáků poklesl a pohyboval se v rozmezí 200–300 žáků. Na počátku osmdesátých let došlo opět k vzestupu – ve školním roce 1983/1984 navštěvovalo školu 403 žáků.

Ve školním roce 1977/1978 byla zhotovena nová šedivá fasáda, podle které se škole dodnes přezdívá „Myšárna“. V roce 1980 byla při škole otevřena nová školní kuchyně a jídelna a roku 1997 nové víceúčelové hřiště s umělým povrchem. Roku 2002 došlo opět k částečné opravě fasády a budova byla roku 2003 prohlášena za chráněnou památku.

V roce 2005 navštěvovalo školu 289 žáků, rozdělení byli do 12 tříd a pedagogický sbor tvořilo 21 pracovníků. O deset let později navštěvovalo školu 281 dětí, rozdělení byli do 11 tříd a pedagogický sbor tvořilo 25 pracovníků, z toho 2 asistentky pedagoga (Fikejz, Velešík, 2006, s. 342–343).

Od šedesátých let se zde vystřídali tito ředitelé: dr. František Cveček, Jaroslav Bílý, Eliška Wáberová, Bedřich Přichystal, Jana Šperková, Mgr. Ladislav Tobiáš a od roku 2012 je ředitelem Mgr. Jiří Sehnal, DiS.

4.1.3 III. ZŠ na Riegrově ulici č. o. 4

Ke konci druhé světové války byl v budově současné základní školy zřízen na krátkou dobu vojenský lazaret. Budova byla po válce dána do správy učňovské školy pokračovací, později zde sídlilo učiliště TOS Svitavy a učiliště Rosicko-oslavanských elektráren, které bylo v roce 1955 zrušeno a učiliště TOS dostalo k dispozici budovu na ulici R. Kloudy. V budově tedy vznikla III. osmiletá a později základní devítiletá škola. Od roku 1956 nesla název škola Julia Fučíka. Koncem 60. let navštěvovalo školu 277 žáků, roku 1974 zde bylo 249 žáků v devíti třídách a v roce 1977 celkem 270 žáků.

V průběhu let se budova školy několikrát modernizovala – v roce 1975 byla postavena tělocvična, v roce 1996 byla zřízena výdejna obědů a roku 1998 došlo k úpravě areálu školy výsadbou arboreta.

Řediteli školy byli: Valášek (1954–1961), František Tichý (1961–1964), Bohumil Pavlů (1964–1969), Zdeňka Slámová (1969–1982), Pavel Jansa (1982–1984, 1990–1991), Jaroslava Kaizarová (1984–1990), Danuše Tóthová (1991–1996), Jana Pernicová (1996–2008). Roku 2005 navštěvovalo školu 362 žáků a v 15 třídách zde vyučovalo 24 pedagogů (Fikejz, Velešík, 2006, s. 343).

Ředitelka Jana Pernicová odešla z funkce posledního listopadu 2008 a na pozici ji vystřídala její zástupkyně Milena Bařková, která je ředitelkou do současnosti (Navrátilová, 2008).

4.1.4 IV. ZŠ na náměstí Míru č. o. 73

Budova současné základní školy byla na svém počátku chlapeckou obecnou měšťanskou školou a částečně také českou obecnou školou. Dále bylo v budově až do roku 1964 umístěno svitavské gymnázium.

Škola měla v roce 1968 v 16 třídách celkem 469 dětí, v roce 1974 ve 14 třídách 392 dětí, v roce 1977 ve 14 třídách 410 dětí. Řediteli školy byli: Jaroslav Groh, Vratislav Kohl, dr. Zdenka Tenorová, Stanislav Menšík a Věra Hanusová. V roce 2005 navštěvovalo školu 310 žáků, kteří byli rozděleni do 13 tříd a vyučovalo je 23 pedagogických pracovníků.

V roce 1969 byla opravena střecha, o rok později vyměněna okna a roku 1974 opravena fasáda. Roku 1980 se položila nová dlažba na chodbách a zrekonstruovala se elektroinstalace. Střešní krytina byla vyměněna roku 1984 a fasáda byla opravena roku 1996. O rok později bylo vybudováno hřiště s umělým travnatým povrchem. Vstupní hala prošla opravou roku 2001 a v roce 2004 byla reinstalována replika zakládací pamětní desky (Fikejz, Velešík, 2006, s. 343).

K 1. 9. 2018 navštěvovalo školu v 16 třídách 373 žáků a školní družinu ve čtyřech odděleních pak 100 dětí. Pedagogický sbor tvoří 26 učitelů a školní družina má 4 vychovatelky. Současným ředitelem školy je Mgr. Jakub Velecký (Srov. Velecký, 2019).

4.1.5 V. ZŠ na Sokolovské ulici č. o. 1

Svou činnost zahájila škola roku 1964 v souvislosti s otevřením nové budovy gymnázia. V této době zabírala škola více jak polovinu nového školního komplexu. Počtem žáků se stala největší svitavskou školou – v počátečních letech ji navštěvovalo přes 600 žáků, v 70. a 80. letech počet kolísal mezi 500 až 600 žáky. V 90. letech 20. století se však počet žáků začal snižovat. Pokles nastal v důsledku vzniku sedmiletého (později osmiletého) gymnázia, a také postupný úbytek dětí ve spádovém obvodu, jelikož výstavba bytů se přenesla do jiných oblastí Svitav. Škola se přesunula pouze do předního traktu budovy a následně pouze do jejího prvního patra.

Funkci ředitele školy zastávali: Jaroslav Křivka (1964–1970), Jitka Doubková-Nácovská (1970–1976), Jaromír Šebek (1977–1983), Jaroslav Novotný (1983–1990), Vítězslav Dobeš (1990–2005) a David Šimek (2005–2010) (Fikejz, Velešík, 2006, s. 343).

Od 1. 1. 2012 došlo ke sloučení s MŠ Pražská, kde se nachází 2 oddělení mateřské školy, 4 třídy základní školy a 2 oddělení školní družiny s výtvarnou dílnou. Současnou ředitelkou školy je od roku 2010 Ing. Alena Vašáková (Srov. ZŠ a MŠ Svitavy, Sokolovská 1, 2019).

4.1.6 VI. ZŠ na ulici Felberova č. o. 2 ve Svitavách – Lánech

Rozhodnutí vystavět v rámci sídliště v Lánech šestnáctitřídní školu bylo vydáno již 10. října 1981. Stavět se však začalo až 11. srpna 1987. Plánovaný termín dokončení byl 30. června 1990, došlo však k posunu a první školní rok byl zahájen 2. září 1991. V tuto dobu byl kompletní pouze učební a stravovací pavilon. Tělocvičny byly z důvodu nedostatku financí dokončeny až v roce 1994 a v květnu roku 1996 byl otevřen školní sportovní areál. Z 16 tříd byli nováčky pouze prvňáci, žáci 2.-4. tříd přišli se svými učiteli z jiných svitavských základních škol a druhý stupeň byl vytvořen po obeslání rodičů podle spádových oblastí.

O prázdninách roku 1998 byla ke škole překotně připojena částečně zrekonstruovaná budova staré školy U Zastávky v Lánech. Vyučování zde začalo až o rok později a trvalo do června 2004. Na konci školního roku 2010/2011 započaly rozsáhlé práce na revitalizaci budovy – zateplení, výměna oken a oprava střechy. Opravy byly dokončeny následující školní rok. Rozsáhlá rekonstrukce sociálního zázemí a šaten u tělocvičen proběhla ve školním roce 2014/2015 společně s rozsáhlejším zabezpečením školy. O rok později došlo k rozsáhlé rekonstrukci sociálního zázemí u jídelny a ve školní kuchyni, částečná rekonstrukce byla provedena také ve třech ze čtyř oddělení školní družiny a výraznou obměnou prošlo také hlavní a vedlejší schodiště.

Funkci ředitele školy zastávali: Mgr. Václav Synek (1991–1994), Mgr. Pavel Strniště (1994–2002), Mgr. Eliška Hartmanová (2002–2012), PaedDr. Michal Kalabis (2012–2013) a v současné době je od roku 2014 ředitelkou Mgr. Jana Pazderová (Srov. Štrych a členové muzejního historického klubu Záviš, 2016).

4.1.7 ZŠ ve Svitavách – Lačnově

Budova školy byla postavena roku 1878–1879. První školní kronika začíná školním rokem 1945/1946. Řídícím učitelem byl Jan Pešava. Od ledna roku 1945 se ve škole nevyučovalo, proto byla ve špatném stavu. V místnostech byli nastěhováni němečtí vojáci a po osvobození Rudá armáda. Do září došlo k opravě školy (Srov. ZŠ a MŠ Svitavy – Lačnov).

Na počátku navštěvovalo školu 18 žáků, avšak na konci října 1945 vzrostl počet na 50. Ve školním roce 1950/1951 se učilo 126 žáků v pěti třídách. Ředitelem byl Jaroslav Petr. V 50. letech se stal ústav místem, kam přicházeli pedagogové s „nevyhovujícím kádrovým posudkem“. V roce 1961 zastával funkci ředitele Bořivoj Honzák a školu navštěvovalo 90 dětí, v období normalizace však počet klesl na 29. Roku 1975 byla budova školy opravena

a ředitelkou byla Vlasta Fajmanová. 31. července 1976 byla se školou sloučena škola v Dětrichově, z důvodu malého počtu žáků. Roku 1990 byla do funkce ředitelky jmenována Zdena Veiglová. Ve školním roce 2005/2006 bylo ve čtyřech ročnících 26 žáků a ve funkci ředitelky byla Radoslava Vlachová. Současnou ředitelkou školy je Mgr. Radoslava Renzová, DiS. (Fikejz, Velešík, 2006, s. 343).

4.1.8 Speciální základní škola a střední škola Svitavy

Pomocná škola byla ve Svitavách zřízena výnosem Zemské školní rady v Brně ze dne 26. 7. 1947. Prozatím byla umístěna ve školní budově na náměstí maršála Stalina. První třída a ředitelna byla v budově obecné školy chlapecké a druhá třída v budově měšťanské školy chlapecké. Školní rok byl zahájen 1. září 1947. První třídu navštěvovalo 10 chlapců a 9 dívek a druhou třídu 11 chlapců a 4 dívky.

Následující školní rok 1948/1949 byl zahájen 1. září 1948 v budově bývalého soudu v Soudní ulici č. 1, kam se škola přestěhovala. Škola měla novou organizaci i nový název – zvláštní škola. Byly zde tři třídy: I.A – nižší stupeň, I.B – nižší a střední stupeň, II. – střední a vyšší stupeň (Srov. Speciální ZŠ a SŠ Svitavy).

O pár let později se zvláštní škola přesunula do budovy bývalé III. střední školy na ulici Rudé armády, ředitelem byl Jaroslav Fidra.

1. září 1993 byla při škole zřízena pomocná škola, kam bylo přijato prvních 7 dětí. V následujících letech došlo k rozšíření na dvě třídy a přípravný stupeň (Fikejz, Velešík, 2006, s. 343).

V současné době škola sídlí na ulici Milady Horákové č. o. 44. Desátého ledna 2019 došlo ke slavnostnímu otevření nově zrekonstruovaných prostor školy. Kompletní rekonstrukce, jejíž první studie započala v listopadu roku 1996, trvala více než dvacet let.

Mezi ředitele školy patřili například Vladimír Fidra, Libuše Novotná, Hana Kučerová a PhDr. Igor Kloss, který v roce 2019 skončil na pozici ředitele. V současné době je ředitelkou školy Mgr. Magdalena Dvořáková (Johanides, 2019).

4.1.9 Základní umělecká škola

Škola byla založena 1. září 1945 a její správkyňi se stala učitelka Vlasta Slabá. Zpočátku se vyučovalo pouze hře na klavír a od prosince roku 1945 bylo otevřeno také oddělení dechových nástrojů a houslí. V tomto školním roce navštěvovalo školu 80 žáků.

Roku 1949 se stal ředitelem školy zkušený pedagog, hudební režisér a dirigent Karel Báča. Ve školním roce 1951/1952 se hudební škola rozrostla o pobočku v Březové nad Svitavou.

1. září 1961 škola změnila název na Lidovou školou umění ve Svitavách (LŠU). Byl otevřen jak obor hudební, tak obor výtvarný, literárně-dramatický a částečně i taneční. Od roku 1971 do roku 1989 byla ředitelkou školy Emílie Bečková. Od roku 1977 byla zahájena výuka pohybové výchovy. Školu navštěvovalo kolem 350 žáků.

V roce 1989 nastoupil na místo ředitele Mgr. Karel Sax a škola změnila název na Základní uměleckou školu (ZUŠ) ve Svitavách. Roku 1990 se škola přesunula ze dvou budov na ulici M. Horákové do nové budovy na ulici T. G. Masaryka (Fikejz, Velešík, 2006, s. 292).

Od roku 1993 se v hudebním oboru rozšířila nabídka o výuku varhan. Kromě individuální výuky pracují při škole čtyři pěvecké sbory, komorní sdružení a žákovský dechový orchestr (Srov. Základní umělecká škola Svitavy, 2018).

4.2 Střední školství

Na území města Svitavy se nachází Střední odborné učiliště a Učiliště ve Svitavách, Střední zdravotnická škola Svitavy, Gymnázium a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Svitavy, Obchodní akademie a Vyšší odborná škola ekonomická Svitavy, avšak gymnázium a obchodní akademie se v roce 2018 spojily, proto vznikl jednotný název Gymnázium, obchodní akademie, vyšší odborná škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Svitavy. Zřizovatelem škol je Pardubický kraj.

4.2.1 Obchodní akademie

V roce 1936 byla ve Svitavách zřízena dvouletá obchodní škola Ústřední matice školské s právem veřejnosti, která byla o rok později přeměněna na veřejnou dvouletou obchodní školu Ústřední matice školské. Prostory škole nabídl bývalý německý továrník Budig v prvním patře skladištní budovy firmy. Ředitelem školy byl tehdy Ing. František Málek. V září roku 1938 po Mnichovu byla škola zlikvidována a za okupace byla v učebnách umístěna německá pomocná škola. V květnu 1945 po osvobození města Rudou armádou byl pověřen ministerstvem školství profesor obchodní akademie v Chocni František Czacek, aby ve Svitavách zřídil podmínky pro otevření prvního ročníku veřejné obchodní školy. Zajištěny byly původní místnosti veřejné obchodní školy Ústřední matice školské v Budigově továrně. Byly otevřeny dva první ročníky, jelikož byl velký zájem uchazečů a vyučování muselo probíhat

obden. Na počátku školního roku 1946/1947 došlo k přemístění školy z bývalé továrny do budovy reálného gymnázia (dnešní ZŠ) na ulici T. G. Masaryka ve druhém patře.

Už tehdy se dalo předpokládat, že Svitavy a jejich okolí, jako důležitá průmyslová oblast, budou potřebovat školené administrativní pracovníky. Proto na počátku roku 1945 podal národní výbor žádost ministerstvu školství o zřízení obchodní akademie ve Svitavách. Nikdo ze zástupců města však neprojevil zájem a v červnu 1946 dostal národní výbor rozhodnutí ministerstva školství o zamítnutí žádosti. Nastalo přesvědčování nadřízených orgánů o požadavku Svitav zřídit obchodní akademii. Současně s odvoláními bylo prokázáno, že v blízké době je pro školu možno zajistit vhodnou budovu. Teprve v červnu 1947 přišel z ministerstva školství dekret, kterým se povoluje zřízení obchodní akademie ve Svitavách s tím, že do jednoho roku bude škole k dispozici vhodná budova. Budoucí školní budovou měla být bývalá tkalcovna, která patřila do konfiskované podstaty firmy Baudisch a Karger v národní správě. I přes řadu potíží se podařilo vše připravit tak, že se v listopadu 1947 mohlo vypsát řízení, ve kterém bylo provedení adaptačních prací zadáno stavitelům. Práce byly dokončeny v listopadu 1948. Škola byla následně přestěhována a začalo vyučování v nové budově. Od 1. 9. 1951 byl zřízen Žákovský domov původně v přízemí dnešní budovy ZŠ na Riegrově ulici, později v adaptovaném hostinci „U Jelena“ v Javorníku. Při škole byla otevřena ekonomická a střední ekonomická škola pro pracující a učňovská škola pro školení učňů ze svitavského okresu.

Roku 1968 změnila škola svůj název – z obchodní akademie se stala vyšší hospodářská škola. Později se název ještě několikrát změnil na Obchodní akademie s vyšším studiem, poté Obchodní akademie a Vyšší odborná škola ekonomická.

Ve školním roce 1991/1992 byla předána do užívání nová tělocvična. Školní rok 2000/2001 byl rokem stabilizačním jak po stránce personální, tak i materiální. Školní rok byl však zlomový vybudováním nového domova mládeže na Kijevské ulici. K opravě střechy a fasády došlo ve školním roce 2002/2003. Následující školní rok přijala škola 60 uchazečů do oboru Obchodní akademie a 70 uchazečů do oboru Finance a účetnictví, což byl největší počet žáků v obou oborech v historii školy.

Řediteli školy byli: Ing. Miloslav Dušek (1945–1965), Josef Krupica (1965–1977), Jaroslav Crha (1977–1988), Ing. Václav Olbert (1988–1992), Mgr. Jarmila Kalová pověřena řízením (1992), PaedDr. Milan Báča (1992–1999), Mgr. Jarmila Kalová pověřena řízením (1992–1999), RNDr. Jaroslav Klodner (2000–2011), Libor Pavlík (2011–2017). 1.9.2018 došlo ke sloučení obchodní akademie se svitavským gymnáziem a ředitelem školy je v současné době PaedDr. Milan Báča (60. výročí Obchodní akademie ve Svitavách, 2007, s. 12-95).

4.2.2 Střední zdravotnická škola

Již v roce 1949 byla zřízena dvouletá sociálně zdravotní škola. Jelikož zájem mladých žen o práci ve zdravotnictví rostl, byla škola roku 1950 přeměněna na Vyšší odbornou školu sociálně zdravotní s čtyřletou docházkou. Velkým problémem byly prostory, a tak škola získala prostory po někdejší odborné tkalcovské škole na ulici Purkyňova.

První ředitelka školy Anděla Dostálová musela po získání nových prostor čelit nedostatku odborných učitelů a zdravotnického materiálu. Řešila také otázku, co se vlastně bude ve škole vyučovat. Odpověď přinesly nové osnovy, učební plány a změna statutu školy, který roku 1953 přešla pod správu ministerstva zdravotnictví. Škola se stala tříletou a vychovávala pouze zdravotní sestry. V této době byl již ředitelem MUDr. Bohumil Votava, jehož zásluhou mohly být zadaptovány na domov mládeže prostory bývalé textilní dílny přímo ve škole.

Počet uchazečů o studium se stále zvyšoval, budova školy nebyla v dobrém stavu a prostředky na její rekonstrukci nebyly. Roku 1953 navštěvovalo školu 94 studentek, roku 1955 již 118 studentek a o dva roky později 149 studentek. Ze státních dotací se podařilo zhotovit kvalitní parketové podlahy, vyměnit okna a třídy vybavit školním nábytkem. Proběhla také rekonstrukce původní provozní haly na školní jídelnu, kuchyň a tělocvičnu. Nové fasády se škola dočkala roku 1958. V té době už bylo na škole zřízeno i večerní studium pro pracující a rozšířil se také pedagogický sbor.

Od roku 1963 se počet studentek stále zvyšoval a roku 1971 přesáhl hranici dvou set. Škola nemohla najít dostatečné prostory pro takový počet žákyň, a tak byly roku 1975 vybudovány z domova mládeže dvě nové učebny a škola podala žádost o získání domu, který patřil podniku RaJ, na Brněnské ulici. Do té doby musely dívky bydlet na „starém“ internátu ve škole a v internátu „novém“ na Pavlovově ulici, který původně sloužil jako ubytovna nemocnice. Dům na Brněnské ulici přišel do provozu až roku 1984 a to již škola sama potřebovala finanční prostředky na generální opravu své budovy. Škola patřila od roku 1979 pod správu Krajského ústavu národního zdraví v Hradci Králové, a to přineslo i zvýšený přínos dotací. Učebny byly zmodernizovány, byla zřízena audiovizuální učebna, opravil se interiér i exteriér, sociální zařízení, podlahy i střecha. Kritický byl rok 1981, kdy během zimy třikrát prasklo ústřední topení a nastaly problémy s podnikem OSP, který byl zhotovitelem opravy, a ty se táhly až do roku 1985, kdy byly zahájeny práce na generální opravě.

Koncem osmdesátých let škola opět neměla dostatek prostor a zázemí, a tak se roku 1988 zahájila jednání o výkupu tří budov stojících v těsném sousedství školy, ze kterých měla

vzniknout tělocvična. Jednání úspěšně skončilo počátkem devadesátých let, avšak peníze na tělocvičnu se již nenašly.

Po listopadové revoluci roku 1989 došlo ve zdravotnictví k několika zásadním změnám v řízení i koncepci. Za krátkou dobu se vystřídali celkem čtyři zřizovatelé. Do konce prosince 1990 byly SZŠ řízeny krajskými ústavy národního zdraví, od ledna do června 1991 okresními úřady a od července 1991 se SZŠ znovu delimitovaly, tentokrát k Ministerstvu zdravotnictví ČR. V listopadu 1996 se stalo zřizovatelem SZŠ po změně kompetenčního zákona Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

V 90. letech se v SZŠ ve Svitavách vzdělávali střední zdravotničtí pracovníci v oborech zdravotní a dětská sestra a od roku 1992 v oboru všeobecná sestra.

Zájem o studium byl na počátku 90. let značný, pokles byl zaznamenán roku 1994. V roce 1996 se do prvních ročníků nepřijímalo, jelikož základní školy přešly na devítiletou školní docházku.

Výuka se realizuje v učebnách školy a vyučují zde interní aprobovaní učitelé i externí lékaři. Výuka předmětu ošetřování nemocných je zajištěna ve zdravotnických zařízeních města Svitavy – Nemocnice Svitavy, Kojenecký ústav, ordinace několika soukromých lékařů.

SZŠ Svitavy je jediná škola tohoto zaměření ve svitavském okresu. Spádovou oblastí je především okres Svitavy a část blanenského regionu (Srov. 50 let Střední zdravotnické školy Svitavy, 2000).

4.2.3 Gymnázium Svitavy

Státní reálné gymnázium bylo otevřeno výnosem ministerstva školství a osvěty ze dne 17. srpna 1945. Bylo umístěno do budovy bývalé německé reálky ve Svitavách na Masarykově náměstí č. 27 (dnes budova II. ZŠ). Jelikož tento objekt sloužil v posledních letech války jako německý lazaret a v prvních dnech po osvobození v něm byli internováni Němci, Maďarští a Italští zajatci, nacházel se ve velmi špatném stavu. Prostory se musely dát v krátké době do pořádku, aby 1. září 1945 mohlo začít vyučování. Zahájení však muselo být odloženo, jelikož neznámí pachatel koncem srpna ve škole vytloukl okna a poškodil vnitřní prostory a zařízení. Vyučování bylo tedy zahájeno 15. září 1945. Celkem se otevřelo sedm tříd: 2.- 8. ročník a zatímním správcem se stal Andrej Karabeleš.

Na počátku školního roku 1945/1946 navštěvovalo školu 131 žáků, ale jelikož se do města vraceli původní čeští obyvatelé a přicházelo mnoho nových osídlenců, koncem školního roku zde bylo 180 studentů.

Škola se od začátku potýkala s celou řadou problémů. Bylo třeba provést úpravy školní budovy, lavice byly shledány zdravotně nevyhovující, projevoval se nedostatek učebnic a jiných pomůcek, tělocvična byla zcela nevybavena. Jelikož v budově byla umístěna měšťanská dívčí škola, prostory byly také omezené. 10. prosince 1945 se začalo vyučovat pouze čtyři dny v týdnu, z důvodu nedostatku uhlí.

Nejvýznamnější událostí školního roku 1945/1946 byly první maturitní zkoušky. Písemná část se skládala z českého jazyka a cizího jazyka – většina volila latinu. Ústní zkouška se skládala z českého jazyka, vlastivědy a cizího jazyka. Čtvrtý předmět si mohli žáci zvolit. Maturitu skládalo 22 žáků, všichni byli úspěšní a 5 žáků vykonalo zkoušku s vyznamenáním.

Významným se stal 22. říjen 1946, kdy se člen profesorského sboru Alois Petrus zúčastnil slavnostní audience u prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše. Mimo jiné prosil o svolení, aby reálné gymnázium ve Svitavách neslo prezidentovo jméno. Od tohoto data tedy škola nesla název Státní reálné gymnázium Dr. Edvarda Beneše ve Svitavách.

V listopadu roku 1947 se konala schůze rodičovského sdružení, kde se rozhodlo o založení spolku „Sdružení rodičů a přátel žactva Státního reálného gymnázia ve Svitavách“.

10. května 1948 byl schválen zákon o jednotném školství, který zaváděl zcela nové uspořádání vzdělávací soustavy. Byly přebudovány školy III. stupně, které měly poskytovat vyšší všeobecné i odborné vzdělání. Podle tohoto zákona zanikla 1. září 1949 osmiletá gymnázia a přeměnila se na čtyřletá. Klasické latinské označení tříd se změnilo na nové, tj. I. – IV. Třída gymnázia.

Ministerstvo školství vydalo 30. 7. 1953 dekret, kterým se stala jedenáctiletá střední škola základem školské soustavy. Tak se spojilo pět tříd národní školy, tři třídy střední školy a tři třídy gymnaziální. Povinná školní docházka se zkrátila na osm let a studium na gymnáziu nahrazovaly poslední tři ročníky jedenáctileté střední školy. Byla umístěna do budovy na náměstí Míru č. 73. Zkrácení školy o rok, zavedení většího počtu hodin polytechnické výchovy a zařazení nových předmětů vedlo k omezení počtu hodin u tradičních předmětů. Nově se začíná vyučovat německému jazyku a dočasně i anglickému. Začátkem 50. let došlo také ke změně koncepce maturitních zkoušek. Povinnými předměty byly: český jazyk, ruský jazyk, matematika a čtvrtý předmět byl volitelný.

Podle školského zákona z prosince 1960 se jedenáctiletá střední škola mění na dvanáctiletou a posléze se poslední tři ročníky osamostatňují a mění na střední všeobecně vzdělávací školu. Dvanáctiletá střední škola ve Svitavách se tak rozdělila na dvě samostatné školy – základní devítiletou školu a střední všeobecně vzdělávací školu, měly však společnou správu.

Roku 1964 se škola přemístila do nově postavené budovy na ulici Sokolovská, kde se nachází dodnes. O pololetních prázdninách ve školním roce 1963/1964 probíhaly ve škole úpravy. V únoru 1964 škola zahájila omezený provoz a studenti se podíleli na konečných úpravách školy. V sedmdesátých letech se vybuďovalo školní arboretum s učebnou v přírodě a byl dokončen sportovní areál s tenisovým kurtem, s asfaltovým a travnatým hřištěm, běžeckou dráhou atd.

Zákonem z roku 1968 se přeměnilo z dosavadní tříleté střední všeobecně vzdělávací školy na čtyřleté gymnázium. Od roku 1969 zde bylo zřízeno experimentální studium pro nadané žáky ze šestých ročníků ZDŠ. Po roce bylo však zrušeno.

Pokus o demokratické reformy roku 1968 a následná léta normalizace zasáhly také svitavské Gymnázium. Kládl se důraz na politickou příslušnost, na orientaci na SSSR a mezi cizími jazyky se preferoval jazyk ruský, politika a ideologie se promítaly do osnov všech předmětů. V duchu normalizace proběhla výměna ředitelů. Dr. Jaroslav Petr byl odvolán a novým ředitelem se stal Igor Kloss, který byl roku 1979 vystřídán Bořivojem Příkrylem.

Škola žila po celou dobu kulturním životem, studenti dosahovali výrazných úspěchů v odborných soutěžích a olympiádách.

Koncem 70. a počátkem 80. let se uskutečňuje další reforma vzdělávacího systému. V osnovách gymnázia se objevil nový předmět Základy výroby a odborné přípravy. Studenti si po absolvování základního kurzu v 1. a 2. ročníku volili odborné zaměření – základy stavebnictví, zemědělská výroba, ekonomika a organizace. Změna nastává také u maturitních zkoušek. Písemná maturita se skládá z českého a ruského jazyka, ústní zkouška pak z matematiky nebo ZVOP, čtvrtý předmět byl volitelný. Po roce 1989 se posiluje výuka angličtiny, němčiny, francouzštiny a španělštiny. Do osnov se dostává také latina. Svitavské gymnázium se od roku 1991 stává sedmileté a od roku 1995 osmileté.

Roku 1990 je do funkce ředitele jmenován Jiří Brýdl a téhož roku je zvolen starostou. Ve funkci se poté vystřídali Josef Jindra, Leo Flodr a Milan Báča, který je funkci ředitele do současnosti. (Srov. Velešík, 1995)

Škola navázala kontakty se zahraničními školami – od 70. let Gymnázium v Egelu, nově Gymnázium v Bad – Essenu. Od 90. let studenti navštěvují – Francii, SRN, Rakousko, Velkou Británii.

Studenti dosahují úspěchů v oblasti sportu, kultury (pěvecké sbory Gaudium a Iuventus a na recitaci zaměřené Docela malé divadlo), dále také v soutěži Středoškolské odborné činnosti, a to na celostátní úrovni v oborech historie, biologie, teorie kultury, psychologie atd. (Fikejz, Velešík, 2006, s. 281).

Od školního roku 2002/2003 působí při gymnáziu státní jazyková škola, kde je největší zájem o anglický a německý jazyk, které se vyučují v pěti úrovních. Od školního roku 2003/2004 se na gymnáziu organizuje také Univerzita třetího věku.

V novém školním roce 2018/2019 došlo ke sloučení gymnázia s obchodní akademií a žáci si v současné době musí zvykat na nový název – Gymnázium, obchodní akademie, vyšší odborná škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Svitavy. Ředitelem sloučených škol je PaedDr. Milan Báča. 13. 9. 2018 proběhlo slavnostní zahájení studia v obřadní síni radnice. V životech škol se však mnoho nezměnilo, studenti studují ve stejných prostorách, pedagogové jsou až na několik výjimek stejní a nezměnily se ani vzdělávací programy (Srov. Báča, 2018).

4.2.4 Střední odborné učiliště Svitavy

V budově bývalé německé školy na Riegrově ulici byla ve školním roce 1945/1946 zřízena tří oborová učňovská škola všeobecného typu. Vzdělávalo se v ní asi 220 učňů místních podniků, živností a obchodů a z tohoto počtu bylo 70 učňů z kovooborů, zbytek patřil k elektrooborům, či byli učni textilní výroby, zpracování dřeva, potravin nebo se učili ve službách a obchodu.

Učební plán obsahoval pouze občanskou výchovu, obchodní nauku, odborné počty, odborné kreslení a odbornou nauku. Ředitelem se stal František Cvachovec. Ve školním roce 1946/1947 se učňovské školy přejmenovaly na základní odborné školy (ZOŠ). Ve škole se ještě další čtyři roky učili truhláři, krejčí, cukráři, řezníci a uzenáři.

Nově založený strojírenský závod vyžadoval odbornou výchovu dorostu, proto bylo roku 1949 zřízeno středisko pracujícího dorostu TOS. V roce 1950 se snížil počet vyučovaných oborů a škola se z odbornila na kovodělné profese. V této době se ve městě učili strojní zámečníci, nástrojáři, mechanici, klempíři a elektrotechnici. Ředitelem se stal Jaroslav Turna. Proběhla další reorganizace a ve Svitavách vznikla dvě střediska pracujícího dorostu: elektrárenské středisko pracujícího dorostu (SPD Rosicko-Oslavanské elektrárny) a kovodělné středisko pracujícího dorostu (SPD TOS) s učební dobou dva roky. Nová školní soustava s sebou přinesla státní pracovní zálohy (SPZ)⁶.

Elektrárenské středisko bylo roku 1954 zrušeno a kovodělná škola se přesunula do bývalé menšinové české školy na ulici R. Kloudy č. o. 4 a získala internát na Brněnské ulici. Učební

⁶ SPZ – samostatné hospodařící celky, které byly řízené vlastním ministerstvem s vysokou státní finanční podporou. Stát žáky zabezpečoval po celou dobu učení a ti byli povinni pracovat tři až pět let v podnicích, které jim určilo ministerstvo pracovních sil.

doba se prodloužila na tři roky a škola změnila název na Odborné učiliště TOS ve Svitavách. Škola byla zprvu řízena školským referátem ONV a roku 1963 byla podřízena KNV. V roce 1974 odešel po 21 letech z funkce ředitele Ladislav Šajn a na jeho místo byl jmenován František Felkl.

Statut středního odborného učiliště získala škola roku 1978 a rok poté byl otevřen čtyřletý studijní obor zakončený maturitní zkouškou. Ve školním roce 1989/1990 bylo ve čtyřech ročnících 440 žáků ve čtrnácti třídách, včetně pracoviště v Poličce. V listopadu tohoto školního roku byl na místo ředitele navržen Jiří Čuhel. Roku 1991 se stala škola samostatným právním subjektem.

1. ledna 1996 došlo v rámci reorganizace školství ke sloučení se Středním odborným učilištěm textilním⁷ a škola nesla název Střední odborné učiliště a Učiliště Svitavy. Ředitelem se stal Leoš Říha. O rok později došlo ke sloučení se SOU strojírenským v Poličce. Od roku 2001 spadá škola pod správu Pardubického kraje a od roku 2006 nese název Střední odborné učiliště Svitavy (Fikejz, Velešík, 2006, s. 352), (Srov. SOU Svitavy).

⁷ Střední odborné učiliště textilní bylo roku 1988 přemístěno z Brněnce do Svitav, v rámci n. p. Vigona Svitavy.

Závěr

Svitavy jsou městem bohaté kultury, významných osobností a také historických památek. Historie a současnost města, ležícího na pomezí Moravy a Čech, byla stručně zpracována ve druhé kapitole, aby práce byla dostupná a pochopitelná i pro širší veřejnost. Každý se zde tudíž může dočíst základní informace i zajímavosti o obci.

Práce je dále zaměřena na dějiny školství na našem území obecně, a to od roku 1774, přes 19. století, vznik Československa, období okupace, až po rok 1989 a současnost.

Stěžejním tématem práce byly dějiny školství ve Svitavách od roku 1848. V této době, tedy padesátých letech 19. století, nebyl stav svitavského školství příznivý. Město mělo pouze školu nejnižšího typu, která kapacitně přestávala stačit. Až roku 1862 bylo povoleno ve městě zřídit hlavní školu, která se o pár let později přeměnila na školu obecnou a měšťanskou. Protože žáků neustále přibývalo, musely být postupně zřizovány další školy, a tak v roce 1904 měly Svitavy osmitřídni obecnou a měšťanskou chlapeckou školu, osmitřídni obecnou a měšťanskou dívčí školu, pětiletou obecnou chlapeckou školu a pětiletou obecnou dívčí školu. A jelikož byly Svitavy ve druhé polovině 19. století průmyslovým centrem, potřebovaly školy poskytující střední a odborné vzdělání. Byla zde tedy otevřena dvouletá odborná škola textilní. V roce 1895 začalo vyučování také na vyšší reálné škole.

Po vzniku Československa žádala roku 1920 místní školní rada o zřízení české školy a bylo jí vyhověno. Avšak roku 1938 české školy ve Svitavách ukončují svoji činnost a město je obsazeno Němci. Svitavské německé školství vznikem českých škol nezaniklo. V polovině 30. let vypadalo následovně: trojtřídni chlapecká měšťanská škola, trojtřídni dívčí měšťanská škola, pětiletá chlapecká obecná škola I., pětiletá chlapecká obecná škola II., pětiletá dívčí obecná škola I., pětiletá dívčí obecná škola II., státní reálná škola, tkalcovská škola, škola pro ženskou povolání a škola hudební. Osvobození a odsun Němců znamenal přerušování německé školské tradice a bylo třeba otevírat české školy. Svitavské české školství se začalo vzpamatovávat velice brzy. V červnu 1945 byla ve městě otevřena obecná a měšťanská škola, jako jedna z prvních v pohraničí. Ve stejném roce bylo také otevřeno státní reálné gymnázium, odborná škola tkalcovská a veřejná obchodní škola. Tyto a další školy také v práci podrobněji popisují.

Téma mě během zpracovávání velmi zaujalo a byla jsem překvapena, jaké školy v mém rodném městě v minulosti byly. Setkala jsem se s Mgr. Radoslavem Fikejzem, historikem města Svitavy, který má o dané problematice mnoho znalostí a poprvé jsem také navštívila Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli.

Cílem bakalářské práce bylo sepsat ucelený přehled o historii obce Svitavy, a především o vývoji jejího školství od roku 1848 a shrnout zásadní historické informace do jednoho přehledného celku. Myslím si, že cíl byl splněn.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

50 let Střední zdravotnické školy Svitavy: 1999/2000. Svitavy: Střední zdravotnická škola, 2000. 110 s.

60. výročí Obchodní akademie ve Svitavách. Svitavy: OA a VOŠE Svitavy, 2007. 119 s. Dostupné také z: https://skola.oa.svitavy.cz/historie/almanach_60_vyroci.pdf

FIKEJZ, Radoslav a Vladimír VELEŠÍK. *Kronika města Svitavy*. Svitavy: Město Svitavy, 2006. ISBN 80-239-7488-2.

FIKEJZ, Radoslav. *Svitavy 2000: Svitavy historické a současné*. Svitavy: Město Svitavy, 1999., Svitavy 1997, GTS studio HB ve spolupráci s Městským úřadem Svitavy, Havlíčkův Brod 1998

JŮVA, Vladimír a JŮVA, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. 4. rozš. vyd. Brno: Paido, 1997. 76 s. ISBN 80-85931-43-5.

KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008. 224 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2429-4.

KOVÁŘÍČEK, Václav a KOVÁŘÍČKOVÁ, Iva. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1989. 101 s.

MORKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. 1. vyd. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999. 59 s. ISBN 80-7020-051-0.

MORKES, František. *Devětkrát o českém školství: (přehledný průvodce)*. 1. vyd. V Praze: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2004. 52 s. ISBN 80-901461-6-3.

SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty skupiny studijních oborů 76 Učitelství na fakultách připravující učitele v ČSR*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

Svitavy. Dějiny a současnost města. 1. vyd. Hradec Králové, 1987.

ŠTRYCH, Miroslav a členové muzejního historického klubu Záviš. *Almanach k 25. výročí ZŠ Svitavy, Felberova 2*. Svitavy: ZŠ Svitavy, Felberova 2, 2016.

VALIŠOVÁ, Alena a kol. *Pedagogika pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 402 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1734-0.

VELEŠÍK, Vladimír. *Gymnázium Svitavy: Almanach ke 100. výročí Státní vyšší reálné školy a k 50. výročí Gymnázia ve Svitavách*. Svitavy: Gymnázium, 1995.

VESELÁ, Zdenka. *Vývoj českého školství*. Vyd. 1. Praha, 1988.

NEKUDA, Vladimír, ed. *Moravskotřebovsko; Svitavsko*. Vyd. 1. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2002. 843 s., [56] s. obr. příl. Vlastivěda moravská. sv. 67. ISBN 80-7275-026-7.

Archiválie

RŮŽIČKA, Jindřich. *Okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli: průvodce po archivních fondech a sbírkách*. Hradec Králové: Kruh, 1972.

Státní okresní archiv Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Obecná a měšťanská škola Svitavy 1919-1938, *kronika obecné a měšťanské školy*.

Články

BÁČA, Milan. *Obchodní akademie: Novinky na obchodní akademii. Naše město: svitavský informační měsíčník* [online]. Svitavy, 2018, (10), 20 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: https://www.svitavy.cz/userfiles/files/nase_mesto/18-10.pdf

DOBEŠ, V. *Historie českého školství ve Svitavách*. Nové Svitavsko. 1980, roč. 30, č. 17, (23.4.1980), s. 5.

JOHANIDES, Jiří. *Měsíčník Naše město: Zrekonstruovaná speciální škola otevřena* [online]. 2019, 3 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.svitavy.cz/userfiles/files/nase_mesto/19-02.pdf

NAVRÁTILOVÁ, Magdalena. *Svitavský deník. cz: Dostala jsem se do viru politiky, já nepolitik* [online]. 18.11.2008 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://svitavsky.denik.cz/zpravy_region/dostala-jsem-se-do-viru-politiky-ja-nepolitik.html

Online dokumenty

BÁČA, Milan. *Gymnázium Svitavy: Škola: Historie* [online]. 2008 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <https://www.gy.svitavy.cz/stale-clanky/historie-nasi-skoly>

Historie – almanach. In: *Základní umělecká škola Svitavy* [online]. Svitavy: Základní umělecká škola Svitavy, [2018] [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.zus.svitavy.cz/index.html>

- O městě – Svitavy*. Svitavy [online]. Copyright © Město Svitavy 2019 [cit. 01.03.2019]. Dostupné z: <https://www.svitavy.cz/cs/m-1-o-meste/>
- SEHNAL, Jiří. *ZŠ Svitavy - T. G. Masaryka 27: O škole* [online]. [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://www.zstgm.svitavy.cz/?p=o%20skole>
- SOU Svitavy. *SOU Svitavy: Škola: Základní informace: Historie školy* [online]. Svitavy: SecurityNet.cz [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://www.sousvitavy.cz/skola/zakladni-informace/historie-skoly-2/>
- Speciální základní škola a Střední škola Svitavy. Speciální základní škola a Střední škola Svitavy: O škole: Historie* [online]. Svitavy: ANUBIS [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://www.zsspecialni.svitavy.cz/>
- VELECKÝ, Jakub. In: *Základní škola Svitavy, nám. Míru 73: O škole: Současnost* [online]. 2012-2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.zsmiru.svitavy.cz/cs/o-skole/soucasnost>
- ZŠ a MŠ Svitavy – Lačnov: Základní škola: Naše škola: Historie* [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: http://www.modra-skola.cz/zs.php?mn_page=201
- ZŠ a MŠ Svitavy, Sokolovská 1: ZŠ: Historie školy* [online]. 2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.zs5.svitavy.cz/cs/historie-skoly-24.html>

Obrázkové přílohy

Obrázek 1- Chlapecká obecná a měšťanská škola na náměstí z roku 1878.

Obrázek 2 - Současná podoba IV. ZŠ na náměstí Míru.

Obrázek 3- Budova Státní odborné školy tkalcovské ve Svitavách v roce 1940.

Obrázek 4 - Současná budova Střední zdravotnické školy Svitavy.

Obrázek 5- Vyšší zemská reálná škola ve Svitavách.

Obrázek 6 - Současná budova II. ZŠ na ulici T. G. Masaryka.

Obrázek 1- Chlapecká obecná a měšťanská škola na náměstí z roku 1878.

Zdroj: Zdroj: FIKEJZ, Radoslav, Vladimír VELEŠÍK a Jiří ŽILKA. Labyrint svitavských příběhů, aneb, Co v učebnicích dějepisu nenajdete. Ve Svitavách: Městské muzeum a galerie, 2014. ISBN 978-80-260-6745-0. Dostupné také z: <https://docplayer.cz/105890891-Labyrint-svitavskych-pribehu-aneb-co-v-ucebnicich-dejepisu-nenajdete-radoslav-fikejz.html>

Obrázek 2 - Současná podoba IV. ZŠ na náměstí Míru.

Zdroj: ZDRAŽIL, Jiří. Svitavy v obrazech: Svitavy in Bildern = Svitavy in pictures. Svitavy: Informační centrum města Svitavy, 2011.

Obrázek 3- Budova Státní odborné školy tkalcovské ve Svitavách v roce 1940.

Zdroj: FIKEJZ, Radoslav, Vladimír VELEŠÍK a Jiří ŽILKA. Labyrint svitavských příběhů, aneb, Co v učebnicích dějepisu nenajdete. Ve Svitavách: Městské muzeum a galerie, 2014.

ISBN 978-80-260-6745-0. Dostupné také z: <https://docplayer.cz/105890891-Labyrint-svitavskych-pribehu-aneb-co-v-ucebnicich-dejepisu-nenajdete-radoslav-fikejz.html>

Obrázek 4 - Současná budova Střední zdravotnické školy Svitavy.

Zdroj: STŘEDNÍ ZDRAVOTNICKÁ ŠKOLA, Svitavy, Předměstí - Živéobce.cz. Živé obce v České republice - Živéobce.cz [online]. Dostupné z: https://www.ziveobce.cz/stredni-zdravotnicka-skola_f12737?cz=541

Obrázek 5- Vyšší zemská reálná škola ve Svitavách.

Zdroj: Zdroj: FIKEJZ, Radoslav, Vladimír VELEŠÍK a Jiří ŽILKA. Labyrint svitavských příběhů, aneb, Co v učebnicích dějepisu nenajdete. Ve Svitavách: Městské muzeum a galerie, 2014. ISBN 978-80-260-6745-0. Dostupné také z: <https://docplayer.cz/105890891-Labyrint-svitavskych-pribehu-aneb-co-v-ucebnicich-dejepisu-nenajdete-radoslav-fikejz.html>

Obrázek 6 - Současná budova II. ZŠ na ulici T. G. Masaryka.

Zdroj: ZDRAŽIL, Jiří. Svitavy v obrazech: Svitavy in Bildern = Svitavy in pictures. Svitavy: Informační centrum města Svitavy, 2011.

Anotace

Jméno a příjmení:	Klára Janková
Katedra:	Společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Dějiny školství ve Svitavách od roku 1848
Název v angličtině:	History of education in Svitavy since 1848
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá historií školství ve Svitavách. První část popisuje dějiny školství na našem území, druhá část je věnována historii a současnosti obce a třetí část se zabývá historií školství a současným stavem škol v obci.
Klíčová slova:	Historie, školství, město Svitavy, vývoj školství, škola
Anotace v angličtině	This bachelor thesis deals with the history of education in Svitavy. The first part describes the history of education in our territory, the second part mentions the history and present of the village and the third part looks into the history of education and the current state of the schools in the village.
Klíčová slova v angličtině:	History, education, town of Svitavy, development of education, school
Přílohy vázané v práci:	Obrázkové přílohy – 6 obrázků
Rozsah práce:	48 stran
Jazyk práce:	čeština